

אשר דבר אליה אלישע: ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקצרים: ויאמר אל אביו ראשי ראשי ויאמר אל הנער שאהו אל אמו: וישאהו ויבאהו אל אמו וישב על פרסיה עד הצהרים וקמת: ותעל ותשכבהו על מפות איש האלהים ותסגר בערו ותצא: ותקרא אל אישה ותאמר שלחה נא לי אחד מן הנערים ואמת האתנות וארצה עד איש האלהים ואשובה: ויאמר מרוע כתיב אחי הלכתי את הלכת אליו היום לא חרש ולא שבת ותאמר שלום: כאן מפימים הספרדים

ותחבש האתון ותאמר אל הנער נהג ולך אל תעצר לי לרפב כי אם אמרתי לך: ותלך ותבוא אל איש האלהים אל הר הכרמל ויהי בראות איש האלהים אתה מנוד ויאמר אל גיחזי נערו הנה השונמית הלז: עתה ריץ נא לקראתה ואמר לה השלום לך השלום לאישה השלום לילד ותאמר שלום: ותבא אל איש האלהים אל החר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי להרפה ויאמר איש האלהים הרפה לה כי נפשה מרה לה ויהיה העלים מפני ולא הגיד לי: ותאמר השאלתי בן מאת אדני הלוא אמרתי לא תשלח אתי: ויאמר לגיחזי חגר מתניד וקח משענתי בידך ולך כי תמצא איש לא תברכנו וכי יברכך איש לא תענונו ושמת משענתי על פני הנער: ותאמר אם הנער חריהו וחי נפשו אם אעזב ויקם וילך אחריה: וגיחזי עבר לפניו וישם את המשענת על פני הנער ואין קשב וישב לקראתו ויגדלו לאמר לא הקיץ הנער: ויבא אלישע הביתה והנה הנער מת משכב על מפתו: ויבא ויסגר הדלת בעד שניהם ויתפלל אל יהוה: ויעל וישכב על הילד וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפיו על כתיב בפו בפיו ויגהר עליו ויחם בשר הילד: וישב וילך בפית אחת הנה ואחת הנה ויעל ויגהר עליו ויזודר הנער עד שבע פעמים ויפקח הנער את עיניו: ויקרא אל גיחזי ויאמר קרא אל השונמית הזאת ויקראנה ותבא אליו ויאמר שאי בנד: ותבא ותפל על רגליו ותשתחו ארצה ותשא את בנה ותצא:

אונקלוס

דברים כג חיי שרה

76 כג א ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה: ב ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ פנען ויבא אברהם לספר לשרה ולבנתה: ג ויקם אברהם מעל פניו מתו וידבר אל בני חת לאמר: ד גרותו ושב אנכי עמכם תנו לי אחות קבר עמכם ואקברה מתי מלפני: ה ויענו בני חת את אברהם לאמר לו: ושמענו א אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר קברינו קבר את מתך איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבר

א ויהיו חיי שרה מאה ועשרים ושבע שנים שני חיי שרה: ב ומיתת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ פנען ואתא אברהם למספדה לשרה ולמקבה: ג ויקם אברהם מעל אפי מיתיה ומלל עם בני חתמה למימר: ד דיר ותותב אנא עמכון הבו לי אתקנת קבורא עמכון ואקבר מיתי מן קדמי: ה ואחייכו בני חתמה ית אברהם למימר ליה: ו קבל ממנא רבוננא רב קדם

עמכם תנו לי אחות קבר עמכם ואקברה מתי מלפני: ה ויענו בני חת את אברהם לאמר לו: ושמענו א אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר קברינו קבר את מתך איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבר

רשי

76 (א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנים. לכן נכתב שנה ככל כלל וכלל א לומר לך שכל אחד נדרש לעמו כח ק' ככה כ' לחטא מה כח כ' לא חטאה שהרי אינה כח עונשין אף כח ק' בלא חטא. וכן כ' ככה ו' לוי: שני חיי שרה. כלן שוין לעונה: (ב) בקרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואכיסה. דבר אחר על שם ארבע זוגות שנקברו שם איש ואשתו אדם וזוהי. אכריס ושרה. יתקן ורבה. יתקן ולא: ויבא אברהם. מנאל

עיקר שפתי חכמים

א ולא כתיב שבע ועשרים שנה לכלול העשירות עם האלמים יחד כמו שחזינו בפרשת בראשית וכו' נה לכן פירשנו שכל אחד נדרש לעמו ויתפרש כח עשרים מלודמה. וכן שבע ג' כ' שבע שנים הראשונים מלודמה וא"כ כתיב שנים עשרים נפסוק היינו כ"ן שנים הראשונים קודם המאה ובלתי כונה בלא המאה הנקיות ג"כ ממש: ב דכיון דלא נזכר בכתיב מהיכן על דהוי קמי' לתמוס עיניו על שם זה נבאר שבע כמו שחזינו בסוף פ' וירא שישב נבאר שבע: ב ר"ל שחמשה הניד המניד שנתמן בנה לשמיעה. ומיכא בשמיעה ואת קודם שמיס את דבריו כי לא נשחט פרוסה נשמה כ"ן: ד כ' יתקן אפיה על הקבר אשר הוא חלל ופין על אחוה ל"פ אחת קרקע. והוא יעשה כה מקום קבורה. וכי הקמיות אחוה לקבר משמע דמטעם ה"ה ו' אחוה לקבר ובחמת רב אכריס כח כעשרה ו' לקבר ועפתי לא הקנה אחוה לקבורה לכן פירשנו כ' חסר פה הנמטר קרקע וזכירין למרה אחת קרקע אשר הי' לעפרון מהי' עשה למקום קברו: ה פ"י ולא לשון כליון:

דפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
 2017 ה' י"א תמוז - אהרן גליאומאן ב"מאור הגורג וד' ק"א - במצוט
 ח"פ
 ח"פ
 ח"פ

רבים: כי זרועות רשעים תשברנה
 וסומך צדיקים יהוה: יודע יהוה ימי
 תמימם ונחלתם לעולם תהיה: לא-
 יבשו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו:
 כפי רשעים | יאבדו ואיבי יהוה פיקר
 כרים כלו בעשן פלו: לא לזה רשע ולא
 ישלם וצדיק חונן ונותן: כפי מברכיו
 יירשו ארץ ומקלליו יכרתו: כפי מיהוה
 מצעדי גבר פוננו ודרךו יחפץ: כפי

יצרות צדיקא מרכפת
 רשיעין סגיעין: (ח) ארום
 דרועי דרשיעיא יתברון
 ותמיה צדיקא מימרא דיי:
 (ט) דייעין קדם יי יומיהון
 דשלמין ואחסנתהון לעלם
 תהי: לא יבחתון בעדן
 בישתא וביומי אולצנא
 סבעין: (כ) ארום רשיעיא
 ייבדון ובעלי דבביא דיי היק
 יקר פלגיסין דמין אולא
 מתפטמין וסופיהון מתנכסין
 היכנא רשיעי יספון ובתנן
 גהנם יגמרון: (כא) מוניה
 רשיעא ולא פרע וצדיק מחיס

ויהב: (כב) מטול דמתברכין במימרא ירתון ארעא ודמתלטטין במוטא ישתצון: (כג) מן קדם יי פסיעתו דגברא
 מתקנן ואורחתיה יתרעי: (כד) ארום יפול מרע לא ימות מטול דיי סעיד בידיה:

רשי

תולדות אהרן

ולתגרות זכרהם מעט אנשים שהיו עם זכרה'
 הלליתו והרגו כל אותן האוכלסין: (יח) יודע ה'
 ימי תמימים. מכי את מעשי ימיהם: ונחלתם. וקצול שכר' מאתו לעול' תהיה: (כ) ביקר כרים. כאור
 ענן בקר הנראה שחרית מלצין על מרחצי זקעה שאינו מתקיים, כרים מישור כמו כר נרחב (ישעיה
 ל'): ביקר. לשון אור יקרות (זכריה י"ד), ויש פותרין ביקר כרים, ככזוד כזשים שמפטמין אותן
 לטבח: (כא) לוח רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. הקצ"ה שהוא לדיקו של עולם חונן משלו ונותן
 לזה שהלוח מה שהוא גזול ממנו: (כב) כי מבורכיו. של לדיקו של עולם יירשו ארץ: (כג) מצעדי
 גבר. מי שהוא גבור זיראת הקדוש צרוך הוא ליש פאש דופורט זלע"ו. כוננו. פורי"נט אפיטיין

מצודת דוד

מצודת ציון

(טו) חרבם. אבל חרבם תבוא בלב הרשעים ההם:
 תשברנה. לבל יוכלו לירות בהם החצים: (טז) פוב. המעט
 שיש להצדיק יותר טוב מעושר רב שביד הרשעים:
 (יז) כי זרועות. לפי שיושבר חזק הרשע ולא ישאר עשרו
 בידו אבל הצדיקים סומך ה' ומה שיש בידם תתקיים: (יח) ימי תמימים. כמה שנים יחיו: ונחלתם. מעט מהטובה
 שהנחיל להם המקום יהיה שמור אצלם לעולם כל ימי חייהם: (יט) בעת רעה. כי לא עליהם תהיה: ישבעו. כי ה' יזמין
 להם די סיפוקם: (כ) ביקר כרים. כהיקר הנעשה לכשבים אשר יפטמו אותם להשמינם למהר עת שחיתתם כן טובות
 הרשעים בעוה"ו לטרדם גהינם: פלו. כי אחר המיתה יכלו ובעשן הגהינם יהיו כלים: (כא) לוח רשע. כשלא מצאה
 ידו לגזול לוקח בהלואה ואינו משלם והצדיק המלוה אותו חוננו ונותנו לו במתנה לבל יענש בעבורו: (כב) כי
 מבורכיו. כי בעבור כשרון המעשה הזה יגזור אומר ויקם ואת אשר יברכם יירשו הארץ ואת אשר יקללם יכרתו:
 (כג) מה' מצעדי וגו'. מצעדי הגבר בתורה המה כוננו מה' ר"ל ה' מכונן ומיישר צעדיו: ודרךו. ה' חפץ דרכו ומצליחו
 בו: (כד) כי יפול. אף אם יהיה נוטה לא יושלך לארץ:

מדורש רבה ③

עם כל המפרשים

יוצא לאור

במהדורה מפוארת ומשוכללת
משלב את שני המדרשים המפורסמים
מהדורת דפוס וילנא ומהדורת עץ יוסף
ליצירה חדשה ומהודרת

הוצאת

כרך ב

בראשית ב

פרשיות וירא, חיי שרה, תולדות, ויצא,
וישלת, וישב, מקץ, ויגש, ויחי

הוצאת ספרים ח. וגשל ירושלים
פעיה"ק ירושלים תובב"א

4

מסורת המדרש

ע"פ מסורתנו דף ק"ה. ליקוט נלקח כמו מס' י"ו. ליקוט לזונו ורל. פנ"ח א ליקוט מן לוח ק"ב. ליקוט מהלל רמ מ"ג. בשנת פ"ט.

ענף יוסף

[ד] הוא לכן הוא קמואל. לפי שלא נזכר כאן לכן בתולדות בתואל ומצאנוהו אח לרבקה. הוצרך לומר שהוא אחי מתנבכי כאן וחסו אל קמואל דמצי דריש שקם כנגד אמתו של אל. ומה שנקרא אח לרבקה היינו קרוב ולא אח ממש. כמו כי אנשים אחים אנתנו. ולא בעי למיטר שגודל לבתואל אחרי הבשרה הוה דמירשנה בעניי רבקה משמע גדול ממנה. הוא דכתיב וילך פינה ארם אל לבן בן בתואל הארמי. יש לומר לפי שבתואל לא היה לו בנים לקח את אחיו קמואל להיהת בן ביתו לירש אותו ונקרא בשם בנו (פ"ח). ועיין מ"ש בתנחומא סדר וירא פ"ג. ובליקוט גרס הוא בלעם הוא קמואל.

חידושי הרד"ק

פנ"ח א כך שנותם תמימים. כמו תמים יחוד מוחאמים ושקלים דל"ו. כדמס' ובת כ"ו. כבת ז' לניו. עמ"כ. ומ"ש דבד מתחיל ענדנה. ליתא רבנדה (ה'). מפורש דמשיניעו ימי הנעורים חשוב הינע זמנה לראות (גם מ"ש שקדם מ"ח לא היו עונשין קודם מ"ס דזה היה ערם המכיל כולליל כפ"ו. גם כמאמ' כן דמדרש בת ק' כבת כ' לחטא. א"צ לומר רק שלא היו עונשין קודם מ"ח עד כ' וכמו בב"ד של מעלה בשבת (פ"ט) ובכ"ס. ובצל בכ"כ ב' בסקום (ק). העיקר נראה כני רש"י שהביא ביד"מ בת ק' כבת כ' לניו. ומשום שכ' ענה הוא ימי עיקר של ימות גדול האדם ובלעיל פר י"ד בארם חוהה ככני כ' שנה נבראו בשלמותן ע"ש ועיין ר' בחי"י כאן. ובת כ' כבת ז' לחטא (ותלה החטא בד. משמע ואילך הוא זמן חינוך קטן למצות. ולא קודם לכן. ובפ"ה הגר"א ויל למגלת אמר ע"ד הרמז כתב דבשנת ז' מתחיל יצאה להפנת האדם (ע"ש). אפשר פירושו כעגלה הנמשכת בתמימותה אחר רצון בעליה. כן שרה נמשכה אחר רצון אברהם בתמימותה ושמעה לקולו לומר אחותו היא. ואף שכבר לקחה ע"י בן בצרים חוהה לעשות רצונו לומר כן בגר.

את עוץ בכרו. ואת כוז אחיו ואת קמואל אבי ארם. הוא לכן הוא קמואל. ע"י יפ"ת הובא ברי"ף. שקם כנגד. היינו כמ"ש בסנהדרין הוא לבן הוא כושן רשעים שעמד על ישראל. לשם מדרות. כלשון זה לעיל פ"י כ"ג ריש סימן ב' ופירוש שהיו כולם רשעים דאויס לטביחה וכו' וגמחון לשון גחון שצריך להכניעם ולכוף בטנגם לארץ. תחשון מלשון חשאי שראוי לסתום פיהם ולהשתקם.

את עוץ בכרו ר' יהושע בן לוי אמר הוא ילכן הוא קמואל, וקמה נקרא שמו קמואל שקם כנגד אמתו של אל. [כב, כא] ופילגשו ושמה ראומה אמר ר' יצחק בלהון לשם מדרות הן. טבח טבחון, גתם גמחון, תחש תחשון, מצקה מצכוון.

סדר חיי שרה

פרשה נח א [כב, א] ויהיו חיי שרה מאה שנה. (תהלים לו י"ח) יודע ה' ימי תמימים ונתלתם לעולם תקיה, פ"שם שהן תמימים פ"ך שנותם תמימים. בת כ' קבת ז' לניו, יבת ק' קבת עשרים שנה לחטא. דקר אחר יודע ה' ימי תמימים, זו שרה שהיתה תמימה במעשים בת ק' וכו' א"ר יוחנן כהדא כצ"ל. (פ"ח). ור"ל שפרש"י בחומש למה נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שע"י בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרהה נשמתה ומתה והוא בפרד"א וא"כ היה אפשר לומר ששרה לא נשלמה שנותיה שמתה קודם הזמן שהוקצב לה. זשה"כ יודע ה' ימי תמימים כשם שהם תמימים בת ק' שנותם תמימים ומתה בזמנה אלא שלכל מיתה צריכה להיות סבה ובה היתה הסיבה העקידה. (בת כ' כבת ז' כו') עיין בפרש"י בחומש וברא"מ. (בת ק' כבת כ' לניו ובת כ' כבת ז' לחטא. כן גרס רש"י זל בפ"י המדרש. וכן הני בליקוט תהלים ל"ו. וכן הגוססא במדרש לקח טוב. ועפרש"י בחומש וברא"מ.) כהדא

רש"י

ונחלתם לעולם תהיה. שני חיי שרה. לאמר שנאמר ויהיו חיי שרה מה נזכר לומר שני חיי שרה נאחרונה אלל לומר לך עשרים מיהן של דייקים לפני הקדוש נכון הוא בעולם הזה ועולם הבא. ולפיכך הזכיר במקרא שמי פעמים חיי שרה לומר מתנות כהונה פנ"ח א עשרים וכו'. דייק מדלא כתיב שבע עשרים ומאה שנה וכמה שנה בכל כלל וכלל כפי רש"י כחומש מנ"כ כהדיל והרמב"ן פי' בפרשה זו שהולילו זה משני חיי שרה. כבת עשרים לחטא. גרסין שהרי אינה נח עונשין עדיין שקודם מתן מורה לא היו עונשין עד מאה שנה. כבת ז'. עדיין לא הוכתם יופיה ממנת דם וסטה.

מבנות כהונה

מבנות כהונה פנ"ח א עשרים וכו'. דייק מדלא כתיב שבע עשרים ומאה שנה וכמה שנה בכל כלל וכלל כפי רש"י כחומש מנ"כ כהדיל והרמב"ן פי' בפרשה זו שהולילו זה משני חיי שרה. כבת עשרים לחטא. גרסין שהרי אינה נח עונשין עדיין שקודם מתן מורה לא היו עונשין עד מאה שנה. כבת ז'. עדיין לא הוכתם יופיה ממנת דם וסטה.

באור מהר"ם

ה הוא לכן הוא קמואל. לפי שלא נזכר כאן לכן בתולדות נחור ומצינו בכתיב הידעתם את לבן בן נחור הרצוך לומר שלכן הוא קמואל אבי ארם נחמד למראה פנ"ח א כשם שהן תמימים כן שנותם תמימים כן שנותם תמימים וחרגל אמר ימי תמימים שהימה ידי משה פנ"ח א בת עשרים כבת שבע לניו כו' רש"י גרס בת מאה כבת עשרים לניו בת עשרים כבת ז' לחטא עכ"ל עד שלא שקעה שמשו של יהושע

[ד] שקם כנגד אמתו של אל. כדכתיב ארמי אונד אבי דרשו חז"ל שלכן בקש לעקור את הכל. לשם מדרות. ענין הכנעה ושברים וכדלעיל פ"י כ"ג. טבח טבחון. שיהיו נשחטים. גמחון. הח' נבלעת ופי' מלשון גוממו עם השופי דפרק גיר הנשה שהוא לשון חתוך (פ"ח). מעכוון. שיהיו מעוכין. ובליקוט גרס תחש תחשון. כלו לשון חולי ומיתוש (פ"ח).

פנ"ח א (כשם שהן תמימים. שכוונת הכתוב התמימים על שניהם כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים.) כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים. ד"א יודע ה' ימי תמימים זו שרה שהיתה תמימה במעשים בת ק' וכו' א"ר יוחנן כהדא כצ"ל. (פ"ח). ור"ל שפרש"י בחומש למה נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שע"י בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרהה נשמתה ומתה והוא בפרד"א וא"כ היה אפשר לומר ששרה לא נשלמה שנותיה שמתה קודם הזמן שהוקצב לה. זשה"כ יודע ה' ימי תמימים כשם שהם תמימים בת ק' שנותם תמימים ומתה בזמנה אלא שלכל מיתה צריכה להיות סבה ובה היתה הסיבה העקידה. (בת כ' כבת ז' כו') עיין בפרש"י בחומש וברא"מ. (בת ק' כבת כ' לניו ובת כ' כבת ז' לחטא. כן גרס רש"י זל בפ"י המדרש. וכן הני בליקוט תהלים ל"ו. וכן הגוססא במדרש לקח טוב. ועפרש"י בחומש וברא"מ.) כהדא

5

סמורת המדרש

ג קה"ל פרשה א' פסוק ה' מדרש
שמואל פרשה ח' יומה דף ל"ח
קידושין דף ט"ב. ילקוט בלן כח
ק"ב. ילקוט שמואל א' כח ל"ו.

חידושי הרד"ק

ב אבא הושעיה איש טריא.
משמע שדה ביט האמוראים.
ולפי זה צ"ל דאיתו שזכר
בתוספתא שלח ב"ק ישעיה איש
טריא. הוא אחר שדה הנב.

אמרי יושב

כ יום שמת רב אדא נולד רב
במנונא יום שמת רב המנונא
כו. וכן היו דברים תלויים זה בזה
וכן יום כיום תבוסים ומכאן זה
אחי. וגר אלהים טרם יבכה.
הוא עלי התקון הוא ושמואל
שוכב וכן כאן קודם שהמת שרה
בא בשורת מלכה וזה ידוע
למעלה בהבאת פסוק חיי כשרים
לב פרסא וזהו סמכות הפרשיות
בירו וחי חיי שרה.

ידי משה

זרחה שמשו של עתניאל בן
קנו שגא וילכדה עתניאל בן
קנו. ועדיין יהושע קיים
רש"י. ב ושמואל שכב
בוה"ב ה' כו אמר ר' יוחנן
בהרא עגלתא תמימתא. יתר
וכן צריך לגרוס ושמואל
שוכב בהיכל ה' עד שלא
השקיע כו.

ביאור מהר"ם

וע"ש שקם כו. וכמ"ש
אומי אובד אבי. ומה שנקרא
אח לרבקה היינו קרוב לא
אח ממש ע"ד כי אנשים
אחים אנחנו. אך קשה
דהכתיב אל לבן בן בתואל
הארמי. ושמא לפי שבתואל
לא ה"ל בנים לקח את אחיו
קמואל להיות בן ביתו יורש
איתו ונקרא בשם בנו ופליגא
אמ"ד במ"א קמואל זה
בלעם כמ"ש בילקוט סימן
תשס"ו. וליכא למימר דלבן
הוא בלעם דבפרק חלק חנא
הוא בעבור הוא לבן ולפי"ז
אי"א גם כן לומר שיהיה
קמואל בלעם הוא לבן אבי
בלעם ולא נחור (יפ"ח).

מראה לנחמד

ממיה נמעשים. וי"ל דהני
מוציא כהני מנא ללקמן נפרשה
זו נפסוק ויבא אנרסה לנפוד
לשרה. דר' לוי אמר מקבורתו על
תרו וכי דס"ל דלא מהה שרה
מנסי עקידת יתק שא"כ מנא
שקסרה משנתיה שהיה ראייה
לחיות ותלילה לאל שיקרע ענותיה
על אותה נדקח כי ירחח ה'
מוסיף ימים ורבי יוסי שרה
שמה המוריה על וממה שרה
מאותו עבר לפיכך נסמן
העקידה ליהיו מי שרה ונכך
פולגתא נמי פליגי הלא דתיק
נכר כו' לוי עלה מהה מפני
עקידת יתק ונחמרו לה משנתיה תלילה לאל הקב"ה השלים ענותיה מיום אל יום. ולפיכך דריש יודע ה' ימי ממנימים כשם שהם ממנימים בן ענותם ממנימים ר"ל עלה נחמרו
לה משנתיה כלום. והעדן אמר ס"ל כו' יוסי שממה מפני העקידה ונחמרו משנתיה ואל דעוה ה' למה. ומש"ה דריש יודע ה' ימי ממנימים שהיה ערה ממניה נמעשיה.

לקמן סי' ב' וכאן אין לו באור וצ"ע. ב וכי אין אנו
יודעין. עי' קה"ר פסוק זה. ומד"ש ספ"ח. של צדיק.
וכמ"ש לפני זה דור הולך ודור בא וגו'. ועי' בזהר ע"פ
הנך שוכב עם אבותיך וקם קם לה זיהרא לאחרא וז"ש
זורח הוא שם ע"ש. נולד רבינו.
רבינו הקדוש. נולד ר' אבון.
בקה"ר ומד"ש שם הגירסא ר'
המנונא. ר' אבין בריה. בילקוט
ר' אושעיא בריה. שלא השקייע.
אין הכוונה בזה למיתה ולידה
אלא לענין גדולה והנהגה כמ"ש
כסאו כשמש. וילכדה עתניאל.
עיקר הכוונה כמ"ש שופטים ג'
ט' ויקם ה' מושיע וגו' את
עתניאל בן קנו והיה שופט מ'
שנה אחרי מות יהושע וגם
בחיינו זרחה שמשו שהתחיל
בלכידת עיר. וגם מה שכי'
(שופטים א') ויהי אחרי מות
יהושע וגו' ויאמר ה' יהודה
יעלה וגו' ויאמר יהודה לשמעון
אחיו וגו' פירש"י שם בשם י"מ
שיהודה הוא עתניאל הוא יעבץ
שאמרו בתמורה דף ט"ז מה
שמו יהודה אחי שמעון שמו כו'
ע"ש. ולענין החכמה דרוש
בתמורה שם אלף ות"ש ק"ו
כו' נשתכחו באבלו של משה
והחזירן עתניאל בן קנו
מפלפלו שני וילכדה עתניאל
וגו' ע"ש (וכ"מ ביפה תואר).
שמשו של ע"י. בקהלת רבה
שם סיים וכן בכל דור ודור.
ושמואל שכב. וס"ד ויקרא ה'
אל שמואל ועלי היה קיים.

עגלתא. כלו כלילת יופי בעדקות ובגוי שבכ"מ מכנה
השלמת היופי לעגלה כמו עגלה יפיה מצרים וכדאיתא
במנהרין דף כ"א עגלה זו מיכל (יפ"ח). או על שם
שהלכה בתמימות אחר אברהם כמו העגל שהולכת
בתמימות אחר אמה. וכדאיתא
במדרש על פסוק נחית כצאן
עמך (ש"ר פ' כ"ד) ע"ש. כן
שרה הלכה בתמימות אחר
אברהם כדאיתא לעיל פ' ט"א
(נח"ק). ונחלתם לעולם תהיה
כו. פי' ונחלתם קאי אימים כי
ימי הצדיקים חביבין לפני
המקום בעולם הזה ובעולם
הבא כדמפרש ואזיל שמרחור
להזכירם הוא ע"כ מחיבה.
והכוונה למה שאמר בזהר
שהימים היוצאים במובה קנו
מציאות ממש. לזה חביבים
בעוה"ז ובעוה"ב כי אינם כלים
אלא קיימים ונצחיים לעוה"ב
כמלאכים. ב וכי אין אנו יודעין
כו. ומאי קמ"ל קרא בהא. הוא
מזריח שמשו של צדיק חברו.
וממילא תמיד אין העולם חסר
מצדיקים ששתל הקב"ה בחסרו
צדיקים בכל דור ודור כרי'
לקיים בהם העולם. ואף על פי
שראת שמים אינה ביד שמים.
מכל מקום הקדוש ב"ה יודע
מעשה הצדיקים העתידים קודם
לידתן. ואין זה ביטול הבחירה
שהידועה של הקב"ה אינה
מכרחה. נולד רבינו וקראו עליו
זרחה השמש. ר"ל שקראו עליו
כשגדל וניכר בעולם זרחה
השמש ובא השמש שגדל
סמורת ר"ע. יום שמת רבינו
נולד כו'. עיין פרק י' וחסין.
ועיין ב"פ"ח. יום שמת רב אדא
בר אבהה נולד ר' אבון.
בקהלת רבה ובאגרת שמואל
הני' נשתנה. קח לך את יהושע
וגומר. וממכת את ירך עליו וגו'
ונחת מזהרד עליו וגו' שנתן כו'
כח להנחיה את ישראל. שנאמר
וילכדה עתניאל בן קנו.
וכדאיתא בפרק ב' דתמורה אלף

הנה ולעולם תבא.
ב (קהלת א ה) וזרחה השמש וקא
השמש, אמר ר' אבא בר כהנא יומי
אין אנו יודעין שזרחה השמש וקא
השמש, אלא עד שלא ישקיע
הקדוש ברוך הוא שמשו של צדיק
הוא מזריח שמשו של צדיק חברו.
יום שמת ר' עקיבא נולד רבינו
וקראו עליו זרחה השמש וקא
השמש. יום שמת רבינו נולד ר'
אדא בר אהבה וקראו עליו זרחה
השמש וקא השמש. יום שמת רב
עליו זרחה השמש וקא השמש. יום
שמת ר' אבון נולד ר' אבין בריה.
יום שמת ר' אבין נולד אבא
הושעיא איש טריא. יום שמת
אבא הושעיא נולד ר' הושעיה וקראו עליו זרחה השמש וקא
השמש. עד שלא השקיע שמשו של משה הזריח שמשו של
יהושע שנאמר (במדבר כו יח) ויאמר ה' אל משה קח לך את
יהושע בן נון. עד שלא שקעה שמשו של יהושע זרחה
שמשו של עתניאל בן קנו שנאמר (יהושע טו יח) וילכדה עתניאל
בן קנו. עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של
שמואל (שמואל א ג א) ונר אלהים טרם יקבה ושמואל שכב

זו מאות ספיקות של ג"ש ושל קלין וחמורין ושל דקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. ואעפ"כ החזירים
עתניאל בן קנו בפלפלו שנאמר וילכדה עתניאל בן קנו. וזה היה בחיי יהושע. וגר אלהים טרם יבכה. ר"ל קודם
שיבכה נרו של עלי (ע"ר נר אלהים נשמת אדם) ושמואל שוכב בהיכל ה' למלאות מקומו. ואע"פ שאין המקרא יוצא
רש"י
שוכחה למי העולם הבא הוא דכמיז יודע ה' ימי ממנימים ויהיו חיי שרה בעולם הזה ונחלתם לעולם מהיה לעולם הבא.
ב עד שלא שקעה שמשו של יהושע זרחה שמשו של עתניאל בן קנו. דכמיז וילכדה עתניאל בן קנו ועדיין יהושע
קיים וכבר יולא ונא.

מתנות כהונה

עגלתא כו'. עגלה ממיה נלי מוס אשר לא עלה עליה עול וכל
מוס לא יהיה בו. שנאמר ויהיו בו. שחנכ הקב"ה שנים הנדיקים
וכותבם צמורה כדי שיהיו נחלת ימיסה וצורה לעד וכן הוא לקמן
יש פרשה ק"ב. מה צרך לומר שני חיי שרה. שהרי כבר אמר
חידושי הרש"ש

חידושי הרש"ש

פנ"ח ב זרחה שמשו של עתניאל כו' שנאמר וילכדה כו'. דדרשו בתמורה (י"א א'). על ההלכות שהחזיר בפלפלו.
ע"פ דריש יודע ה' ימי ממנימים כשם שהם ממנימים בן ענותם ממנימים ר"ל עלה נחמרו
לה משנתיה כלום. והעדן אמר ס"ל כו' יוסי שממה מפני העקידה ונחמרו משנתיה ואל דעוה ה' למה. ומש"ה דריש יודע ה' ימי ממנימים שהיה ערה ממניה נמעשיה.

מסורת המדרש

ד אמר"ל פנחס א. ילקוט נאן
למו ק"ב. ילקוט אהרן כמו אל"ף
מ"ה. העירובין דף נ"ג. סוטה דף
י"ג. פסוקים סוף פסוק כ. זוהר ויחי
דף רמ"ט ע"ב. שלח"ל דף קמ"ד
ע"ב.

ענף יוסף

פני"ה ד שדרו בה ד' צדיקים
ענר בו ונמולו בה ד' צדיקים
אברהם בו. לנבי ריח נקם
אברהם לבסוף שלא היה תושב
בארץ כנענים. ונבי מילה שהיה
הוא עיקר אקרימיה (פי"ח). ד'
צדיקים אבות העולם. ואע"פ
דאמר"ל בפי"ח דברכות אין קורין
אבות אלא בעל"ה. היינו
מאברהם ואילך. אבל אדם שהוא
אב לכל העולם מקריי אב (פי"ח).

אמרי יושר

ג מה ראתה אסתר שתמל"ך
על שבע ועשרים ומאה
מדינה. פירשתה זה בסגולת
אסתר. ד' אשכול. למסמך הוא
קרא נחל אשכול. ממרא. אשר
לפני ממרא ונראה דג' קרית
ספר היא חכרון בספר הושע.

ידי משה

ג בקש לעוררן וכו'. שמעתי
שרמו למאמר זה תבא בתה
של שרה וכו' לוי"א בן מ"ח
שנה הכיר אברהם את
בוראו שאם תקח מן שנות
אברהם מ"ה שנה נשאר
קמ"ז והוא שאמר תזיל בן
מ"ח שנה הכיר אברהם וכו'
לפי שבמ"ח דברים התורה
נקנית ואחד מהם הוא
מיעוט שינה וכו' עוררן
הדוק.

ליקוטים

פני"ה ג מה ראתה כו' בת
כתה. הוא דרך הרמז. ועל הרוב
אנשי הדמיון אהבים רמזים כאלה
לפי שהיא השתעשעות הדמיון
ונקל להבין באין העמקת השכל
הלכן עוררן ע"י (אשד הנחלים).
ד' ועל שם בעלי"ה שהן ד'.
במדרש כתי" מצאתי הני ד"א על
שם בעלי"ה. ד"א על שהן ד'. ענק
וג' בניי החדד ויבא יעקב אל
יעקב אביו ממרא קרית הארבע
(כראשית ל"ה. פי דעל השם לא
יפל היא הידיעה) ועי' מדרש לקח
מוכ (עין חנוך).

עגלתא תמימתא. ג"ל שפי' עיגול שלם וכמו שתי"י ככף
רגל עגל רגלין סגלגלין וכי"פ רש"י שם והוא הגלגל
הסובב שכאן הוא שוקע וכאן עולה וז"ש וזרח השמש
וגו' הוא גלגל השמש (ופי' זה כמדומה ששמעתי או
ראיתי) וכי"מ בילקוט יהושע
ושמואל א' ג'. ועי' מדר"ש בפ"ט
ושם בטעות. ילדה מלכה. עד
ובתואל ילד את רבקה. ג מה
ראתה. למה זכתה וכן הוא
באסתר. של שרה. ועי' מ"ש
לעיל פ"ר ל"ט סימן י"ג לרבנן
שהיתה אסתר בת ע"ה שנה
דומה לאברהם כשיצא מבית
אביו ע"ש. ד' ד' שמות. ילקוט
יהושע י"ד סי' ח'. אשכול כמ"ש
למקום שהוא קרא נחל אשכול
והיינו חברון. וכמ"ש במ"ד
פס"ז סימן י"ד על פסוק אם לא
הארץ אשר דרכה רגלך בה לך
אחננה היא חברון ע"ש. וממרא
כמ"ש ממרא קרית הארבע היא
חברון. שדרו בה ד' צדיקים.
כמ"ש והוא שוכן באלוני ממרא
האמורי אחי אשכול ואחי ענר
ומאחר שהיו אחים מן הסתם
דרו יחד. וכתיב שם והם בעלי
ברית אברם שאלו אתו שם.
אדם הראשון. כדלקמן סי' ח'
ועל אדה"ר אינו מפורש במקרא
אך בדברי חז"ל מפורש בפ"א
ס"פ כ' ופ"ר ל"ו. וכן בגמרא
איתא שאמוראים ראו לאדה"ר
במערה וכי"ה בוהר ריש פ"ר
חיי שרה [וגם חז"ה איתא בפרק
חזקת הכתים כ"ר בנאה דהיה
מצוין מערתא דהיא נקברת שם.
יפ"ת]. בעלי"ה שהן ארבע.
כמ"ש ביהושע י"ד וט"ו קרית
ארבע אביו הענק היא חברון
וגרש משם את שלשה בני ענק.

**בְּהִיכַל ה'. אָמַר ר' יוֹחָנָן בְּהִיכַל
עֲגֻלְתָּא תְּמִימָתָא. עַד שְׁלֹא
הִשְׁקִיעַ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁמֵשׁ
שֶׁל שָׂרָה הַזְּרִיחַ שְׁמֵשׁ שֶׁל
רַבְּקָה בְּתַחֲלָה. הִנֵּה יִלְדָה מְלֶכְהָ
גַּם הִיא בְּגִימָה יָאֵחַר כֶּף וַיְהִי חַיִּי
שָׂרָה מֵאַה שָׁנָה.
ד' י' עֲקִיבָא הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ
וְהַצְּבֹר מִתְּנַמְנָם בְּקֶשׁ לְעוֹרָן.
אָמַר מָה רָאָתָה אֶסְתֵּר שֶׁתְּמַלֵּךְ עַל
שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאַה מְדִינָה אֶלְא
תָּבֵא אֶסְתֵּר שֶׁהִיָּתָה בַת בִּתְהָ שֶׁל
שָׂרָה שֶׁהִיָּתָה ק' וְכ' וְזו' וְתַמְלֵךְ
עַל ק' וְכ' וְזו' מְדִינֹתָ.
ד' וְג' וְתַמְלֵךְ שָׂרָה בְּקִרְיַת אֶרְבֶּע.
ד' שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לָהּ אֶשְׁכּוּל
וּמְמָרָא קִרְיַת אֶרְבֶּע חֲבֵרוֹן. וְלָמָּה
הוּא קוֹרָא אוֹתָהּ קִרְיַת אֶרְבֶּע,
שְׁדָרוּ בָּהּ ד' צְדִיקִים עֲנַר אֶשְׁכּוּל
וּמְמָרָא וְאַבְרָהָם, וְנִמְלְוָה בָּהּ ד'
צְדִיקִים אֶבְרָהָם עֲנַר אֶשְׁכּוּל
וּמְמָרָא. דְּבָר אַחַר קִרְיַת אֶרְבֶּע
הַשְּׁנֵקֶבְרוּ בָּהּ ד' צְדִיקִים אֲבוֹת
הָעוֹלָם אָדָם הָרִאשׁוֹן אֶבְרָהָם יַצְחָק
וַיַּעֲקֹב. דְּבָר אַחַר שְׁנֵקֶבְרוּ בָּהּ ד'
אֲמָהוֹת חַנָּה וְשָׂרָה וְרַבְּקָה וְלָאָה.
אֶרְבֶּע. עֲנַק וְשִׁלְשֵׁת בְּנָיו. אָמַר ר' עֲזַרְיָה שְׁמֵשׁ יָצָא אֲבִינוּ**

מידי פשומו רמיו ביה נמי לזריחת שמשו של שמואל
טרם שקיעת שמשו של עלי. אמר ר' יוחנן כהדא עגלתא
תמימתא. כל זה מיותר (ידי משה ויפ"ת). בתחלה הנה
ילדה מלכה בו. סמיכות הכתובים קרריש שמתחלה
כתיב ובתואל ילד את רבקה
ואח"כ כתיב ויהיו חיי שרה.
לומר שאחר שבאה רבקה
בעולם הממלאה מקומה של
שרה מתה שרה. ג בקש
לעוררן בו. שדרכם היה לדרוש
לפעמים במילי דבריחוחא לעורר
לב השומעים ויקיצו משנתם
שעל הרוב אנשים רכים אזהבים
רמזים כאלה לפי שהוא
השתעשעות הדמיון ונקל להבין
באין העמקת השכל. ועיין
באסתר רבתי מה שב שם.
ד אשכול. כדכתיב ויבואו עד
נחל אשכול. וממרא. כדכתיב
ממרא קרית הארבע ונקרא
ממרא ע"ש ממרא אהובו של
אברהם כדאיתא בנחמסא.
קרית ארבע חברון. כדכתיב ושם
חברון לפנים קרית ארבע.
ונקראת קרית ארבע ע"ש שדרו
בה ד' צדיקים כדלקמן. וחברון
על שם אברהם שהוא חבר נאה
כדלקמן פ' ע"ד וחברון הוא נחל
אשכול מדכתיב ויעלו כנגב
ויבא עד חברון וגו' וכתיב ויבואו
עד נחל אשכול וגו' דהיינו
חברון שנקראת אשכול ע"ש
העתידי על אודות האשכול
שעתידין ישראל לכרות ממקומו.
ד' צדיקים ענר אשכול וממרא.
דמכיון שהיו בעלי ברית אברהם
צדיקים היו. ואף על גב דענר
ואשכול היו. משיבים אתו
מאחרי ה' במצות המילה
כדלעיל סוף פ' מ"ב כוונתם
היה שלא יסתכן אברהם ולא
יעצוהו שימרה את דברו אלא
שיבקש מה לותר לו על הרוב
(פי"ח). ונמולו בה ד' צדיקים

כו'. מודקדק לומר והמה בעלי ברית אברהם בא לרמוז על העתיד שנכנסו במסורת הברית ברית מילה ע"י אברהם
(גז'ק). דלאחר שראו שאברהם לא נסתכן נימולו גם המה אתו. אדם הראשון. דאע"ג דחטא. צדיק היה כדאיתא
בפרק עושין פסין שעשה תשובה. ועל שם בעלי"ה. הוא כמו ד"א. [ה"ג בספר כתי"י. ד"א על שם בעלי"ה. ד"א ע"ש
שהן ד' ענק וג' בניו (ופי' ע"ש בעלי"ה כדכתיב בספר יהושע חברון קרית ארבע הארם הגדול בענקים. ופי' ע"ש שהן
ד' אחימן ששי ותלמי ואביהן) הה"ד ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע (ג"ל פירוש דעל השם לא יפל
ה"א הידיעה) ועי' פסיקתא זוטרות פ' וישלח]. שמשם יצא אבינו אברהם כו'. כלו' לפי שנתפרסמה גבורת אברהם

**ד ותמות שרה בקרית ארבע. ד' שנות נקרא אשכול
וממרא קרית ארבע חברון. אשכול וממרא שניהם על שם מעשה
אבל על שם ענר לא נקראת שלא מלינו מעשה וחברון נקראת על**

מתנות כהונה
מטובה כך עמה משונה. חכרון על שם חכרון הונגות שנקברו שם
וצפירוש כש"י מלאמי על שם חכרון חכרון נחל נאה למקום שהיה דר
שם וקרית ארבע לא נמנו עטם. ולמזה הוא קורא וכו'. ועל
שם בעלי"ה. שרי העיר.

חידושי הרש"ש
ד ענק ושלשת בניו. כדכתיב ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק (בפ"ר שלח). וכתיב ויורש משם כלב את שלשה
בני ענק גוי' (יהושע ט"ו).

7

ספר העקרים

שחיבר החכם השלם איש האלהי מרנא ורבנא
כש"ת ר' יוסף אלבו זצ"ל

אוצר החכמה

עם ציוני מקורות וביאורים

אב"ד תשנ"א

אוצר החכמה

ועליו ביאור מורחב, נותן טעם לשבח

טעם בעיקר

מאת

הרב מרדכי דוד נויגרשל

פרק כ"ח

7 קניית השלימות על ידי מצוות עשה ולא תעשה (המשך)

ממה שביארנו בפרק העבר יתחייב שהשלימות האנושי לא יתכן שיושג אלא במצוות עשה ומצוות לא תעשה. וזה, כי כמו ששום שלימות אנושי אי אפשר שיושג אלא באמצעות האיברים הנמצאים בפועל ובאמצעות הזמן הבלתי נמצא בפועל, כן השלימות הנפשי יושג במצוות עשה ובמצוות לא תעשה. ולזה ^{א"ח"ו, מ"ב, 1234567} הני השלושה חלקים שהתורה נחלקת עליהם שהם דעות וחוקים ומשפטים, כמו שביארנו בפרק כ"ד מזה המאמר, כל אחד מהם מקיף על מצוות עשה ועל מצוות לא תעשה, כדי שיהיה בכל חלק מהם דרך להקנאת השלימות או חלק מהשלימות הנקנה אל האדם מצד מצוות עשה ומצוות לא תעשה.

וזה כי בדעות יש מצוות עשה, נאמונת מציאות ה' ואחדותו ושאינו גוף, ומצוות לא תעשה, שלא להעלות במחשבה שיש אלוה מבלעדי ה' ושלא לתור אחרי עבודה זרה וזולת זה. ובחוקים, כלבישת ציצית ואיסורי מאכלות. ובמשפטים: "בצדק תשפוט עמיתך"³⁹⁹, "ביומו תתן שכרו"⁴⁰⁰, "הענק תעניק לו"⁴⁰¹, "ולא תונו איש את עמיתו"⁴⁰², "לא תגנובו, ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו"⁴⁰³ וזולת אלה הרבה.

והדבר מבואר, כי החלק המדעי ראוי שיקנה השלימות, הן מצוות עשה שבו הן מצוות לא תעשה. וכן החלק החוקי, והוא המקיף בדברים הנרצים אצל השם יתברך והבלתי נרצים ראוי שיוקנה בו השלימות על הדרך שכתבנו למעלה. ואולם מה שצריך ביאור הוא איך יהיה השלימות הנפשי נקנה בחלק השלישי שהוא המקיף במשפטים, כי לא יצויר שיתן שלימות בנפש שום חלק מחלקיו, לא מצוות עשה שבו ולא מצוות לא תעשה. כי החלק ממצוות עשה שבו, כמו לדון בנוקי השור והבור והאש, או החלק ממצוות לא תעשה, כמו "לא תגנובו" ו"לא תעשוק את רעך ולא תגזול" וזולתם, עם שהם משפטים ישרים לקיים הישוב המדיני, מה יזכה ילוד אשה בהם שתקנה נפשו שום שלימות אנושי על ידם. ואם בעבור שהם מבוא ודרך לתיקון המידות, שבזה היישרה לקנות השלימות האנושי בלבד לא זולת זה, יהיה אם כן השתדלות רוב חכמי ישראל ועסקם בתלמוד ובדיני השאלות התלמודיות, דבר בלתי מועיל להקנאת השלימות, ויהיה יגיעם

399. ויקרא י"ט פס' ט"ו. 400. דברים כ"ד פס' ט"ו. 401. שם ט"ו פס' י"ד. 402. ויקרא כ"ה פס' י"ג. 403. שם י"ט פס' י"א.

9

לריק חלילה, עם שאין ראוי שיהיה חלק גדול כזה מהתורה בלתי נותן שום שלימות* אלא מצד היותו תיקון המידות ולא זולת זה.

והתר הספק הזה הוא על זה הדרך. כי בעשיית כל המצוה ומצוה יש שתי בחינות, האחד מצד העשות מעשה המצוה והגיעה אל הפועל השלם, והשנית מצד כוונת העושה אותה. והשלימות הנמשך אל המצוה איננו מצד המעשה שהרי אמרו רבותינו ז"ל במסכת נוזר "גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה"⁴⁰⁴, ואמרו שם: משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם אחד אכלו לשם פסח ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשם פסח, עליו הכתוב אומר: "וצדיקים ילכו בס'⁴⁰⁵ וזה שאכלו לשם אכילה גסה, עליו הכתוב אומר: "ופושעים יכשלו בס'⁴⁰⁶. הנה ביארו בפירוש שהמצוה בלא כוונה אינו עולה לשום מצוה.

וכן עניין הכוונה לבדה בזולת מעשה אינו מועיל כלל⁴⁰⁷, שאם היה זה מועיל, היה ראוי שתעלה ידיעת המצוה ולימודה בכוונה במקום עשייתה. ואינו, כי קריאת הפרשיות שבתפילין אינה עולה בעבור הנחתן. ועוד, כי בפירוש אמרו בקידושין כשנחלקו אם התלמוד גדול או המעשה גדול, נמנו וגמרו שהתלמוד גדול, ופירשו הטעם לפי שהתלמוד מביא לידי מעשה. והוא מבואר שאחר שהתלמוד גדול מצד שהוא מביא לידי מעשה, שהמעשה שהוא התכלית הוא העיקר, כי כל שתי מלאכות שהאחת קודמת לאחרת קדימה טבעית, כמלאכת הרסן למלאכת הפך שות או כמלאכת האריגה למלאכת החייטות, שהמלאכה הקודמת היא פחותה במדרגה מן האחרת, כי הקודמת כמשרתת לאחרת, כמו שמלאכת חציבת האבנים מן ההר היא פחותה במדרגה ממלאכת הבנאות אחר שהיא משרתת אליה, אף על פי שאי אפשר למלאכת הבנאות שתישלם בזולת חציבת האבנים. וכן המעשה, אף על פי שאי אפשר שיגיע אלא עם התלמוד, כי לא עם הארץ חסיד, מכל מקום אחר שהתלמוד אינו אלא כדי שיביא אל המעשה, הוא מבואר שהמעשה הוא העיקר.

404. נוזר כ"ג ע"ב. 405. הושע י"ד פס' י'. 406. שם. 407. עי' נפש החיים שער ד'.

טעם בעיקר

אלא מצד היותו תיקון המידות. תיקון האדם - נפש רוח ונשמה על כל המידות הוא ללא ספק דבר גדול עד חלקיהן, ולכן אם נחליט כי אין המצוות מאד, אך לא מסתבר שמצוות התורה אלא כלים לתיקון המידות, יהיה בכך לא יועילו לשלמות הנפש. מצוות התורה חסרון ותמיהה. אמורות להועיל לכל שיעור קומתו של

וואחר שביארנו שאין המעשה לבדו הוא העיקר ולא הכוונה לבדה, ראוי שיהיה התחברות שניהם הוא העיקר בעשיית המצוות, כמו שהוא העניין בחלק המדעי עם החלק המעשי, כמו שביארנו בזה המאמר. וכן הוא העניין בעשיית המצוות, כי המעשה שתצטרף אליו הכוונה הוא המעשה השלם שיתן שלימות בנפש, כי הכוונה נותנת שלימות אל המעשה, כמו שביארנו בפרק חמישי מזה המאמר. ולפי זה אומר כי החלק התורני המקיף במשפטים, ראוי שיתן שלימות בנפש יותר ממה שיתן החלק המשפטי המונח בנימוסים.

וזה, כי כשיעשה הישר או המשפט האיש הנימוסי על איזו כוונה שיהיה, יגיע ממנו התכלית המכוון שהוא תיקון הקיבוץ המדיני, וזהו שלימותו בלבד ואין בו תכלית אחר נוסף. אבל המשפטים התורניים, עם שיש בעשייתם שלימות שעל ידם ישלם הישוב והקיבוץ המדיני, הנה בהצטרף אל עשייתם הכוונה גם כן, יגיע מעשייתם שלימות אחר נוסף, יותר נכבד מן הראשון. כמו שהשיניים והלשון והשפתיים היו בבעלי חיים לצורך אכילה ועם זה הם באדם לתכלית יותר נכבד מזה, שהם כלים אל הדיבור והמבטא לשבח השם יתברך ולספר תהילותיו. וכן במשפטים התורניים יש בהם תכלית יותר נכבד מתיקון הקיבוץ המדיני, אף על פי שייראה לכאורה שאינו כן. והתכלית ההוא הנה הוא שיתכוון בעשיית אלו המשפטים מצד מה שציווה בהם השם יתברך והכוונה הזאת כשתצטרף אל המעשה תקנה ותתן שלימות בנפש העושה, אחר שעשיית פעולתו זו אינה מצד שהיא תיקון הקיבוץ המדיני בלבד, אבל מצד אהבת השם יתברך, רצוני לומר: כדי להשלים מצוותיו שציווה בהם. ונמצא לפי דרך זה, כי עשיית דבר אחד בעצמו, כאילו תאמר נתינת הצדקה או להלוות לעני בשעת דחקו או שימנע האדם מלהונות את חבירו או מלגנוב ממונו, אם יעשה זה המתנהג על פי הנימוס לפי שאלו מידות טובות שישלם בהם הקיבוץ המדיני, לא ימשך אליו שום שלימות פרטי בזה אלא השלימות הנמשך מצד תיקון הישוב המדיני. וכשיעשה זה המתנהג על פי התורה מצד שציווה בהם השם יתברך וכדי להכנע אליו ולעשות רצונו ולהשלים מצוותיו שציווה בהם, הנה יגיע לו מזה תכלית אחר פרטי יותר נכבד ויותר חשוב, שזהו עבודת השם יתברך. *שעל ידי הכוונה הזאת המתחברת אל המעשה יושג השלימות הנפשי כמו שביארנו בפרק חמישי מזה המאמר. L

טעם בעיקר

שעל ידי הכוונה הזאת המתחברת אל המעשה יושג השלימות הנפשי. הפתרון הוא

וזהו שאמר הכתוב: "והיה מעשה הצדקה שלום" 408 וגו', כלומר עשיית הצדקה יגרום שלום בקיבוץ המדיני, שלא יגזול העני את העשיר. אבל כוונת נתינת הצדקה אם היא מצד שציווה בה השם יתברך שזהו הנקרא 'עבודת הצדקה', יגרום "השקט ובטח עד עולם". שזהו ההשארות הנפשי הנצחי. ועל זה אמרו: "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה" 409, כי המצווה ועושה בעשיית המצוה כתיקנה יעשה שני דברים: האחד שיעשה הפועל הטוב או היושר באמת, והשני שהוא מכוון לעשות רצון אביו שבשמים. ומי שאינו מצווה ועושה יעשה הפועל הזה מצד שהוא יושר בלבד לא זולת זה. ועל זה הדרך יובן איך יקנה האדם השלימות וחיי העולם הבא על משפטי התורה על עשה ולא תעשה שבה, כשיהיו נעשים לאהבת השם יתברך וליראתו ולהשלים מצוותיו שציווה בהן.

ויתבאר מזה, שפועל עשיית המצוה לבדו אינו מכוון להגיע אל השלימות האנושי מצד עצמו, אלא מצד ההוראה שיש בעשייתו המצוה על ההכנע אל השם יתברך לעשות רצונו ולאהבה אותו. והרי זה כמדליק את הנר שאין הכוונה בהדלקה פועל ההדלקה בעצמה, רוצה לומר: כדי לבלות את השמן ולשרוף את הפתילה, שהוא הפועל המגיע ממעשה ההדלקה, אבל כוונת הדלקת הנר הוא בעבוד האור הנמשך מן המעשה ההוא. וכן היא כוונת התורה להיישיר את האדם בעבודת השם יתברך ולהאיר לפניו את הדרך ילך בה לעבוד עבודתו ואת המעשה אשר יעשה כדי שישג אהבתו.

ולזה מה שדימה הכתוב המצוה לנר, באמרו: "כי נר מצוה", והתורה אל האור, באמרו: "ותורה אור" 410. כאילו ביאר שהתורה מכוונת מצד עצמה כאור שהוא מכוון לעצמו, אבל המצוה אינה מכוונת מצד עצמה, והמעשה אשר בה כנר שאינו מכוון מצד עצמו אלא מצד האור הנמשך ממנו. וכן המצוה כוונת עשייתה מצד ההוראה הנמשכת מהמעשה ההוא שהיא העבודה אל השם יתברך שהוא האור הנמשך ממנו. והוא שקרא תורה באמרו: "ותורה אור", ולכן בהעדר הכוונה מפועל המצוה הרי הוא כאדם המהלך באישון לילה ואפלה שהוא נכשל בהכרת. ובעבור זה כינו רבותינו

408. ישעיהו ל"ב פס' י"ז. 409. קידושין ל"א ע"א. 410. משלי י' פס' כ"ג.

טעם בעיקר

שודאי המעשה עצמו אין בו כדי לתקן בכוונה לעבוד את ה' ולקיים מצוותיו או את הנפש, ואולם אם המעשה נעשה אז מצטרף אליו גם תיקון הנפש.

העושה מצוה בזולת הכוונה הראויה 'פושע' ואמרו כי העושה מצות הפסח שלא כהלכתו, רוצה לומר שלא על הכוונה הראויה, עליו הכתוב אומר: "פושעים יכשלו במ"411. ואמר שלמה: "דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו"412. ועל הכוונה הנקשרת במעשה כראוי אמרו: "כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו במ"413. ואמר שלמה: "ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום"414, כלומר שאינו כבה לעולם.

פרק כ"ט

האמנם אין אפשרות להגיע לשלימות אלא בקיום כל המצוות?

וראוי שנתקור בכאן חקירה גדולת התועלת מאד, והוא: אם התורה הזאת האלוהית נותנת שלימות בכללה או בחלקיה. ונאמר, שהדבר הזה נחלקו בו רבי שמעון בן לקיש ורבי יוחנן בפרק חלק⁴¹⁵ אמרו שם: "לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק"416 אמר רבי שמעון בן לקיש, למי שמשייר אפילו חוק אחד מן התורה. אמר רבי יוחנן, לא ניחא ליה למריהו דאמרת עליהו הכי, אלא למי שלא קיים אפילו חוק אחד מן התורה.

והיה נראה שהוא ראוי שתהיה נותנת השלימות בכללה ולא בחלקיה כדברי רבי שמעון בן לקיש. לפי שאם היה חלק ממנה מספיק להקנות השלימות האנושי, למה יעמיס השם יתברך עלינו ריבוי המצוות והאזהרות, כי מה שאפשר שיושג בפועל אחד יראה שיהיה פועל בטל שיעשה בהשגתו פעולות רבות. כי מי שיוכל לרפאות חולי אחד בסם אחד פשוט קל ההשגה, שיעשה הרכבה רבת הסמים קשי ההשגה היא פעולת שוא בלי ספק, כמאמר החכם: לשוא יעשה בפעולות רבות מה שאפשר לעשות בפעולה אחת. ולזה יראה, שכל המצוות והאזהרות שבאו בתורה הם הכרחיות להקנאת השלימות האנושי, שאם לא כן לא היה השם יתברך מצווה אותנו בהם.

אבל שנאמר שכל המצוות והאזהרות שבאו בתורה הם הכרחיות בהקנאת השלימות האנושי - דבר זר וקשה מאד, שאם הדבר כן, אי אפשר לשום אדם שיקנה השלימות ההוא, לפי ש"אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"417, ואם יחסר לו אחת מן המצוות לפי זה

411. הושע י"ד פס' י'. 412. משלי ד' פס' י"ט. 413. הושע שם. 414. משלי שם פס' י"ח. 415. סנהדרין קי"א ע"א. 416. ישעיהו ה' פס' י"ד. 417. קהלת ז' פס' כ'.

בְּנֵי יִשְׁשָׁכָר

לכל חודשי השנה ולמועדים טובים
ונלוה אליו חלק

מאמר שבתות ד' ור"ח

דרושים נפלאים, מדבש מתוקים, שבעתים מזוקקים,
נובעים ממקור נאמן, ונוזלים מן לבנון, רב רבנן,
הגאון החסיד האמיתי קדוש ד' בוצינא דנהורא אספקלריא המאירה

מוהר"ד **צבי אלימלך** זצלה"ה

אב"ד מכמה קהלות ומנוחת כבודו בק"ק דינוב

הוא הגבר הקים עול התורה, הרביץ תלמידים הרבה, אשר התאספו חרשים
לבקרים לקראת מוסריו, ולשמוע אמריו כי נעמו, ודוש דוש כמין
חומר אסף כל מאמרים הקדושים מש"ס ומדרש וזהר הקדוש
השייכים לחדש ושבת ומועד וצרפם בכור הבחינה
לגלות מסתריהם ע"פ פרדיס בדרך נטלא מאד ותקקם
על לוח בלשון צח למען יתענג כל קורא בו, זי"ע.

חלק ראשון

יצא לאור מחדש בעזרה"ת באותיות מאירות עינים ובהגהה מדויקת

מעשה"ק ירושלים תרבי"א

שנת הרב הק' אלימלך מדינוב זע"א לפ"ק

מקדוּנה תְּדוּשה מְנַקֶּדֶת

14

אלקיני, והיו כל המצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון לעשות, רצונו לומר תשמרון לעשותם מפאת מה שאנכי מצוה, ואפלו השכלית לא תקימם מצד מה שהשכל מחייב, רק מצד מה שאנכי הוא המצוה על הדבר, וכן הוא הפרוש והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה וכו', הכן הדבר, והוא הנפסק על פי רב הפוסקים להלכה (או"ח סימן ט) מצות צריכות פונה לכוון לקיים המצוה באשר צונו י"י אלקיני, לא מפאת מה שהשכל מחייב, לא מפאת מורא מענש הסנהדרין והבית דין והמלך והמדינה, וחזק לזה הנה יש בזה סגולה נפלאה כמו שכתבתי לך (סימן ב ד"ה אך הוא) דכל דבר הנעשה על פ"י יסוד שכל האנושי, הנה יוכל להיות סוף וקץ לדבר ביון שהוא מפאת שכל האנושי שיש לו תכלית, והנה הוא בסכנה שבאזיה וזמן מן הזמנים יבא ח"ו לעבר את פי י"י, כמו שתראה אריסטו היוני שהיה החכם הגדול שבאמות, וספרו מדותיו שגנה כל תחמודות תבל, רק הכל במדה ומשקל להכרח תקינם, ואחר כך ספרו עליו שנלכד בתאר אשה יפה וזה היה סבת מותו^ב, והוא לבעבור שכל מדותיו ותמימות דרכיו לא היו מצד צווי הש"י בתורה רק מפאת שכל האנושי שיש לו תכלית וסוף, מה שאין כן אנוחנו בני ישראל בנים לאל חי, תמימות דרכנו הוא מצד המצוה ב"ה ושכל אלקיני הוא אין סוף, הכן הדבר.

וזתו שפרשנו אשרי תמימי דרך ההלכים בתורה י"י (תהלים קיט א), דקשה וכו' יש תמימי דרך שאינם הולכים בתורת י"י, ולדרכנו ה"ל יונת, דוראי יש במתמם דרכיו על פי השכל וכענין המעשה דאריסטו שכתבתי, והנה אשרי הוא לשון חזק (כמו שכתוב (ישעי' א יז) אשרו חמוץ), והוה שאמר אשרי תמימי דרך (תקף וחזק ויסוד מוסד יהיה לתמימי דרך) ההולכים בתורת י"י (אשר תמימותם הוא מפאת מה שצוה הש"י בתורתו),

חכמה. מעין גנים כ"ו ע"ב. יערות רבש דרוש ד (דפוס חדש דף נז).

בימים ההם בזמן הזה, הנה פעל ועשה הצור תם אשר היו וקרבות על ידי פעלת חרש שאינו מדבר רק היה לו חוש השמיעה שהוא סגלת התורה בלי מחקר, והנה החורש הזה הכריע בעדותו את כל חכמי ישראל, ועל כן חכמי הדור בעת ההוא פרשו מצודת לטותא דרבנן על מי שילמד חכמת יונית (מנחות פג.) ואתה המענין ידיד הנעים בין בדברים ותראה ענין נפלא.

ותבין לפי זה פרייתא (מנחות פג) אמר להו מרדכי ומי איכא דוכתא דשמה גגות צריפין וכו', משמיענו זאת, והנה חכמת יונית כלולים בה להבין גם כן על ידה חכמה אנושיית רמזים וחדוה ותנועות כמו שפרש רש"י (פס), ועל ידי זה נתפתה האדם אחריה בענין פתווי הזונה בקריצת עינים ומתק הלשון, הנה הראה להם הקב"ה אשר כל החכמות כלולים מפילא בתורה, והנה מרדכי שהיה עוסק בתורה הבין ברמזות מפלי חכמה במחקר, הכן.

76 (ב) אשוכה עוד לבאר לך טעם להפלא

שהתנוסם השם יתברך עמנו בשעת מתן תורה לראות את הנשמע, והוא לדעתי על פי מה שכתבתי^א בפסוק (דברים ה א) כל המצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון לעשות, הנה אשר צויתוך מבעי ליה, וכן בפסוק (שם יא יג) והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום יש לדקדק בנ"ל, וכתבנו בזה, והנה התורה היא חכמה אלקית שכל אלקי, הנה מחייבים אנוחנו לקיים כל מצותיה באפן הנאות לתורה האלהית, והנה יש בה מצות שמעיית ומצות שכליית אשר שכל האנושי גם כן מחייב אותם, ואפלו אמות העולם מעגשים על זה הדבר על פי גמזם ותקון המדינות וישוב העולם, כגון אפור גנבה וגולה ונאוף ורציחה, והנה להיות שהתורה היא שכל אלקי, אפלו מצות השכליית לא יקימם מפעם השכליית רק מצד השמעיית היינו באשר צונו י"י

* עיין ח"ב עמוד מ"ו, ועיין סו"ס ריח דודאים, ובס' והיה ברכה פ"ה מ"ג ד"ה לשון הרמב"ם.
ב* עיין סידור יעב"ץ מעמודות ליום חמישי ד"ה תכלית

דמסמיק) בנים אתם לה' אלתיכם ולגבי בן לא
שיך דינא דבר מיצרא.

כ) **אבאר** לך עוד טעם מה שהתנוסס הש"י עמנו
בשעת מתן תורה לראות את הנשמע,
על פי מה שנמצא במדרש חז"ל (מכילתא י"ג) על
פסוק (שה"ש ב י"ד) הראינו את מראיך השמיעני את
קולך כי קולך ערב וכו' (בתפלה) ומראיך נאווה
(בתלמוד תורה), עד כאן דברי המדרש, והנה
נראה לי לפרש דברי המדרש, שהתפלה אם היא
מקבלת נפרת על ידי הקול כמו שאמרו (ברכות ל"ד):
אם שגורה תפילתי בפני וכו', והתלמוד תורה נפרת
במראה, כי המבון הלכה לאמתה מעורר מדת
ואמת כמו שכתבתי בכמה מקומות בפניכול הוא
הארת אור פנים תרין תפוחין*, על פן גם העוסק
בתורה בעולם הזה (קהלת ה א) חכמת אדם תאיר
פניו, הבן הדבר, נמצא התפלה נפרת על ידי חוש
השמע והתלמוד תורה נפרת על ידי חוש הראות,
והנה קימא לן (שבת י"א) מפסיקין לקריאת שמע ואין
מפסיקין לתפלה כי תלמוד תורה גדולה מן
התפלה, מפילא מה שהתפלה פועלת ונפעל ביותר
על ידי התורה, והוה שהראיה הש"י מעלות התורה
בשעת מתן תורה וכל העם רואים את הנשמע,
הנה הנשמע היא התפלה כמו שאמרו כי קולך
ערב בתפלה וכו', והנראה הוא התלמוד תורה
כמו שאמרו ומראיך נאווה בתלמוד תורה, הנה
בשעת מתן תורה ראו את הנשמע, הנה עמד חוש
הראות במקום חוש השמע להורות שהתורה
פועלת במקום התפלה, הבן.

כז) **ויאמר** משה אל העם וכו' כי לבעבור נפוח
אתכם בא האלקים ובעבור תהיה
יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (שמות כ י"ז), הנה
אינו מוכן אומרו למען נפוח אתכם וכו' מהו
הנפיון, גם אומרו לבלתי תחטאו הוה ליה למימר
ולא תחטאו, והנראה לפרש, דהנה הר"ן ז"ל
חלק בין ירא שמים לירא חטא, שהירא חטא אף
על פי שלא חטא אף על פי כן בכל פעם הוא שב

מה שאין בן מי שמתחמם מעשיו מצד שכלו אינו
בטוח על החוק ויסוד מוסד לעולם, פיון ששרש
הדבר מוסד על פי השכל האנושי.

אתרי הראנו י"י אלתינו את כל דברי התורה
הואת, וכי זה כל האדם הישראלי לקים
את כל דברי התורה אפלו מצות השכלית מצד
המצוה שהשמיענו את כל המצות האלה (לא מצד
השכל האנושי), והנה זה נקרא שמיעה שהוא
קבלה מסיני שכל אלתי, מה שאין בן דבר הנעשה
על פי התחיבות השכל האנושי נקרא ראיה (בענין
רואה אני את דברי ארמון), הנה זהו ענין הנרצה
בשעת מתן תורה וכל העם רואים את הנשמע,
אשר חוש הראות חלץ את בנגדיו שהוא
השתמשות בחוש ובשכל כמבאר, ולבש עצמו
בבגדי חוש השמע לעשות כל דברי התורה בבחינת
שמיעה וקבלה מסיני דיקא באשר צונו י"י אלתינו,
הבן הדברים. L

כח) **בפרשת** ראה (דברים י"ט) כי תשמע בקול
י"י אלתיך לשמר את כל מצותיו
וכו' לעשות הישר בעיני י"י אלתיך, וסמיק ליה
(שם י"ד א) בנים אתם לי"י אלתיכם, ונראה לי לפרש
טעם הפמיכות (ברכות י) דבמשנה תורה כו"ע
מודים דדרשינן סמוכים), דהנה כתב הרב הגדול
מו"ה חיד"א זלה"ה (עין לעיל מאמר ב סימן י"ט) מה
שאמרו רז"ל שמלאכי השרת היו מקמרגים והיו
רוצים לקבל התורה באו בטענות דינא דבר
מיצרא אשר רז"ל אסמכוה (כ"מ קח) על המקרא
(דברים ו י"ח) ועשית הישר והטוב וכו', אמנם כתב
בשיטה מקבצת מציעא (שם) דלגבי בן לא שיך
דינא דבר מיצרא וישראל המה בנים, עין שם,
וכוה יתפרש סמיכות הכתובים הנ"ל, כי תשמע
בקול ה' אלתיך וכו' לעשות הישר בעיני י"י
אלתיך (היינו דיני מצרנות, הנם שאינו מצוה
ממש עם כל זה הוא ממדת הישר שבתורה, ואם
יקשה לך לפי זה אם פן טענות המלאכים טענה
שיש להם דין מצרנות בקבלת התורה, זהו

* עיין לעיל עמוד י"ח. * עיין דברים אחרים למרן חיד"א ע"א עיי"ש.

אור"ח 1234567

משפחה

מנוקדות

ועל ידי אסתר וסמל

ונסף עליהם:

ילקוט באורים

מפרסומים

וציוני דרך

סדר

נזיקין

עיצוב התוכנית

נזיקין

נזיקין

מעל המשניות

ילקוט באורים

לג. יש מפרשים דאחא לאשמועינן שילמוד האדם התורה לשמה, ולא יאמר אלמד הדינן הנהוגין לבד כי אני צריך אליהם, אלא ילמוד כל התורה כולה, בין הנהוגים בין שאינם נהוגים, ולזה אמר שאפילו אלו שני מיני הלכות, כי דיני הקנינים אינם נצרכים כלל לאדם בזמן הזה, וענין פתחי גדה כדפי' הרצ"ם ז"ל.

(אחבה בתענית)

א. ואפשר לפרש איזהו מכובד כלומר איזהו מכובד ובעל מעלה - מי שהוא מכבד אה בריחה, כלומר זהו סימן להיותו בן מעלה.

(חאיר)

עיקר תוי"ט

רמו לנים ראשון שיעמוד ת"י שנים. ובערוך פירש שבמקום אחד כותבין א' ובמקום מאה כותבין ק'. וד"ח פירש חכמת המלדה והתעצרות. וקרוי לשמוע פירוש זה משום שר' אליעזר חסמא היה יודע לשער כמה טיפות בים (כדליתא בהריות דף י"ג) כו' ולפיכך ראו

הוא שיאמר כן, ואלו אשר שלא היה שלט בחכמות אין מן הראוי שיאמר כן. דוגמת מאמרס ז"ל ברצה ריש קהלת: (טו) ולי נראה לפרש הפרפראות שקודם הסעודה להמשיך האכילה. והיינו שמי שבקי בתקופות, רוצה לומר בתכונה עצמה שהוא מהלך המזלות כו', וכן בגימטריאות שהיא חכמת השעור (כ"פ המגיל) הקודם אליה, הם הפרפראות הממשיכים לב האדם לחכמת האלהות. שמדיעת גבלי השמים ידע ויכיר הבורא יתברך כי הוא רוכב שמים, שמהנרכב יודע הרוכב. וכן לפרש"י והר"ב בגימטריאות הוא תשבון האומיות הוא פרפראות לחכמה האלהית שבספר יצירה ודומיו שמשחמשים מאל בתשבון האומיות ונוטריקון וטרופיהם. ויש לומר שכוון התנא

פרק ד בן זומא אומר,

איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מכל מלמדי השכלתי בי עדותיה שידחה לי. איזהו גבור, הוביש את יצרו. שנאמר (משלי טו), טוב ארך אפים מגבור ומשל ברדחו מלמד עיר. איזהו עשיר, השמח בחלקו, שנאמר (תהלים קכח), יגיע כפיך כי תאכל אשריך ומזב לך. אשריך, בעולם הזה. ומזב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל א, ב), כי מכבדי אכבד

אבות פרק ד ר"ע מברטנורא

הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה (ס"ו) לקנות דרך תענוג, כך החכמות הללו מכבדות את בעליהם צעמי הנציות. פרק ד בן זומא. לפי שלא האריך ימים ולא נסמך שיקרא רבי,

היו קורין אותו על שם אציו. וכן בן עזאי. ושייחם שמש שמעון: איזהו חכם. הכי קאמר, איזהו חכם שראוי שימהלל בחכמתו: הלומד מכל אדם. ואע"פ שהוא קטן ממנו. שזיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים, ניכרים הדברים שחכמתו הוא לשם שמים (כ) ולא להמיהר ולהתפאר. זה: שנאמר מכל מלמדי השכלתי.

וכפיא דקרא כי עדותיך שיחה לי, כלומר הייתי לומד מורה מכל מלמדי (כ) ואפילו מן הקטנים ממני ולא הייתי חושש לכבודי, כי עדותיך שיחה לי, שכל כוונתי הייתה לשמים בלבד (כ). וכן איזהו גבור, שראוי שימהלל בגבורתו, הכובש את יצרו: שנאמר טוב ארך אפים מגבור. הכי הוא פירושה דקרא, טוב ארך אפים הבא מלד הגבורה של כבוש היצור, לא מלד רכות הטבע. וכן מושל ברוחו כשצא מלוד עיר, מן המלך שלאחר שכבש את העיר וצא לידו האנשים המורדים בו, מושל ברוחו ואינו הורגן: איזהו עשיר. הראוי לו להמהלל בעשרו. השמח בחלקו: איזהו מכובד. לפי ששלשה דברים טובים הללו שזכרו לעיל, שהם החכמה והגבורה והעושר, הזוכה בהם הוא נכבד מעצמו צעמי אלהים ואדם, ואף אם הבריות לא יכבדוהו בעצורם, לכך חזר התנא לזה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכבד בעצמו, מה יעשה ויהיה מכובד מאחרים, יכבד את הבריות: כי מכבדי אכבד. והדברים ק"ו, ומה הקב"ה שהוא מלך הכבוד וכל מה שנראה בעולמו לא ברא אלא לכבודו, מכבד את

האומיות ונוטריקון וטרופיהם. ויש לומר שכוון התנא לשמיהם, היינו לחכמה המושגת צעיון ובמחקר והיינו על ידי הסקופות, ולחכמה האלהית המקובלת. ועמור"ט: פרק ד (א) ויש להקשות ממה שאמר ירמיה (ט') אל ימהלל חכם בחכמתו, ואל ימהלל גבור בגבורתו, אל ימהלל עשיר בעשרו, כי אם בואח ימהלל המתהלל השכל וידוע אוחי. ונראה לי דלא קשיא דסבירא ליה לתנא דידן שזה שאמר כי אם השכל וידוע אוחי הוא עצמו בכלל החכמה והגבורה והעושר שזכר. וכן הוא אומר, אל ימהלל חכם בחכמתו כי אם שהיא החכמה השכל וידוע אוחי. וכן לענין הגבורה והעושר. ולזה שאל התנא איזהו חכם כו' שאליו כיון הנביא: (ב) והיינו ממש השכל וידוע אוחי. וגבור הכובש כו' והוא גבורה לשם שמים שלא יחטא לפניו, אין לך השכל וידוע אוחי גדולה מו, שתכלית הידיעה הזאת היא לירא מפניו ולשמור מצותיו. ועשיר השמח בחלקו ולא נבהל להון, נמצא פונה כל ימיו לעבודת שמים, והיינו נמי השכל כו' ולפיכך נאמר אשריך כו'. ואמרנו בגמרא (ברכות ה.) גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים כו', דאילו אינו מסתפק ונבהל להון לא יהיה פנוי לעבודת השם יתברך: (ג) דאין לפרש דרוצה לומר שנעשה משכיל יותר מן מלמדיו, שאין זה חדוש שלאחר שלמד האדם מלמדו הוא מתחכם ומשכיל בלמדיו ואין חדוש שישיכיל יותר ממה שהשכילו מלמדיו. ד"ח: (ד) כיון שכל שיחתי הייתה צמורה: (ה) יצרו. יצר הרע נקרא יצר סמם, לפי שקדם ושלט בגוף הוא לבדו. מד"ט. ועוד פירש שהוא יצרו המיוחד לו ונתעלם בו יותר ממה שיתעלם ויחיד בליר הטוב, כי טבע האדם נוטה יותר אל יצר רע: (ו) דאם לא כן אלא פירוש דקרא טוב ארך אפים יותר מגבור, הוה קשיא למה, שאם הוא ארך אפים מלד רכות הטבע אין זה טוב: (ז) בעולם הזה. שלא תצטרך לבריות. ולעולם הבא, דמחוק שהוא נהנה מיגיעו לא צא לידי גזל ונחל שני עולמות. רש"י:

17

18
כא מירידי מל' מ'ס
ה'ל' ה' ס' ע' ט' י'
ס' ט' ע' פ' צ' כ'
כ' ל' מ' צ' כ' ס' כ'
פ' י' צ' כ' ס' כ'

למירידיהו לתריריהו. כן אלה גרוב ההוללות מנספת ההוללות
האל של כל ההוללות משמע ומתחלה היה משמע רוב ממש ולא
מרוכז וזמן כן כשהחל אל מלך גדול במשמות אל ההוללות.
מפי רבי: (ג) רשעי עושי כוכבים אינן חיינן כי הוללתם לא תמות
וחסם לא תכסה (שפיטע ט): ופליגא

וכך העסק בתורה שלא
וקשה והלא אמרין
מורה אפי' שאינה לשמה
לומר דמי שלא לשמה היו

דב ויזהר. לזהו אמר כמחמת
הממים וזה יותר שזה חייב בני
אדם שהתעלה גדלה ט: כמסר
לקרי. השווה לקח למען: יעריף.
כמו אף שמו יערפו על (נכסג ג)
ועקיס ירעפו על (מסג ג) שיהו
מרה הפירות: כתיב הול' כמל.
דמשמע נתח: ירפיהו כמסר.
הנהיגו: לשמה. משום כמסר לוי
ה' אלהי ולא מי להקרות רכ"ט: לא
יביאנן. למגמתו וזי אדם עין
השרה. אלא מקיס אדם לען
השרה נה עין השדה אם ען
מאלל הוא ממע האלל וזוהו לא
מכרות כן תלמודי חכמים אם הגון
הוא ממנו תאלל למוד הימנו: ואם לאו
אזוהו תשרות. סור מעליו: ברזל
ברזל יהו. וחס יד פני רשעו
מה ברזל זה אדם מהמד את מינו
כגון עני על גבי מפרתה: אינה
דולקת יחיד. ען אדם אינה דולקת
אלא צ' א' ג' פ' ד' יחיד. גלל מר
סידלדו: שבושין טפשוה דכתיב
(ג) עולמו. אסר נולגו מתרגם
לרוביפסלה: שחושאין. לכמיכ טאלנו
גבי סטאנו: ואיביעת אימא מהבא
נאלו שרי צוין וגו' והתב את
בצדים. ומוטה הייס מועל: תורה
בצדי. וכתיב ען חיים היא למנוחה
נה. כשמוליק אה האור מלית אה
העלס דקן מלחה: קבנים מחדרין.
שחולין כל שעה: החיו. משמע
להולין לו מים: וכתיב צ'ו צ'מים. ילך
הוא עלען: אם תלמיד (הכס) הגון.
שרה"ל ללמוד מתן מנה לרבי לילך
אלל מנקומ: ואם לאו. ילך הוא
אלל הרבי: יפוצו משינותיך הוצא.
כגון הוא אמר לו (ג) קמרי
מורה: ואם לאו יהו לך ברך.
ואן לוריס התן: שפשה משקים
הללו. מים יין וחלב (ג) זו המורה:
שאו נותן זה כלום יודעה ולומדה:
שכחות שבבלים. ממלכי דמלכה (ו):
בבאני דפחרא. כדן שוק אמר
ומרנו מה את אומרת לי והלא
אסך נותן יין גבלים מסוערין של
מס: ואלא בבאני נירמיה. אלס
לא כסל מס הא כוליה ענדי הכי:
ותקף. התמקן: כי היני דאמרה
צי. לי חכמה מסורה ככלי מכווער
כלי אמרי לה (ו) דיון משממר
גבלי מכווער אף המורה מתקיימת
כי יותר משאלו הימני נאה:
לי

ההודאות אמר ר' אבהו גדול יום הגשמים
מתחייית המתים דאילו תחיית המתים
לצדיקים ואילו גשמים בין לצדיקים בין
לרשעים ופליגא דרב יוסף דאמר רבי יוסף
מתוך שהיא שקולה בתחיית המתים קבעוה
בתחיית המתים אמר רבי יהודה גדול יום
הגשמים כיום שניתנה בו תורה שנא' יערף
כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שנא' כי
לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו רבא
אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר
יערף כמטר לקחי מי נתלה במי הוא אומר
קמן נתלה בגדול רבא רמי כתיב יערף
כמטר לקחי וכתיב הול' כמל אמרתי אם
תלמיד חכם הגון הוא כמל ואם לאו עורפיהו
כמטר תניא היה ר' בנאה אומר כל העוסק
בתורה לשמה תורתו נעשית לו אם חיים
שנאמר עין חיים היא למחויקים בה ואומר
רפאות תהי לשרך ואומר: כי מוצאי מצא
חיים וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית
לו אם המות שנאמר יערף כמטר לקחי ואין
עריפה אלא הריגה שנאמר וערפו שם את
העגלה בנהל אל ר' רימיה לר' זידא ליתי
מר ליתני אל' חלש לבאי ולא יכולנא לימא
מר מילתא דאגרתא אל' הכי אמר ר' יוחנן
מאי דכתיב כי האדם עין השדה וכי אדם
עין שדה הוא אלא משום דכתיב כי ממנו
תאלל וזוהו לא תלמה וכתיב אותה תשחית
וכרת הוא כיצד אם ת"ח הגון הוא ממנו תשחית
ואזוהו לא תכרת ואם לאו אזוהו תשחית וכרת

אמר רבי חמא (אמר רבי) חנינא מאי דכתיב ברזל
ברזל יהו שני תלמידי חכמים מחדרין
זה את זה בהלכה אמר רבה בר בר חנה למה נמשלו דברי תורה
כאש שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' לומר לך מה אינו דולק יחיד אף
דברי תורה אין מתקיימין ביחדי והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב
חרב אל הברים וגאלו חרב על שונאיהו של תלמידי חכמים שעוסקין בר
בבד בתורה ולא עוד אלא עמשפשש שנאמר וגאלו ולא עוד אלא
שחושאין כתיב הבא וגאלו וכתיב הרם אשר וגאלו ואשר המואנ
ואיביעת אימא מהבא וגאלו שרי צוען וגו' והתנו את מצרים אמר
רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעין שנאמר עין חיים היא
למחויקים בה לומר לך מה עין קמן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים
קטנים מחדרים את הגדולים והיינו דאמר ר' חנינא הרבה למדתי מרבותי
ומחבירי יורד מרבותי ומתלמידי יותר מכולך רבי חנינא בר פפא רמי כתיב
לקראת צמא החיו מים וכתיב הוי כל צמא לכו למים אם תלמיד הגון
הוא לקראת צמא החיו מים ואי לא הוי כל צמא לכו למים רבי חנינא בר
כמא רמי כתיב יפוצו מעינותיך חוצה וכתיב הוי לך לברך אמר רבי
הגון הוא יפוצו מעינותיך חוצה ואם לאו יהו לך לברך (ואמר) רבי
חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים

לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה
ואמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו במים ובין ובהלכ' דכתיב הוי כל צמא לכו
למים וכתיב לכו שברו ואכלו ולכו שברו כלא כסף ובלא מחיר יין וחלב צומר לך מה שלשה משקין הללו
אין מתקיימין אלא בכחות שבבלים אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה (ה) כדאמרה ליה
בריתיה דקיסר לר' יהושע בן חנינא אי חכמה מפוארה בכלי מכווער אמר לה אביך רמי חמרא במני דפחרא
אמרה ליה אלא בבאני נירמיה אמר לה אתון דחשבתו רמו בבאני רבא וכמספא אולה ואמרה ליה לאבוה רמיא
לחמרא במני דהבא וכמספא ותקוף אתו ואמרו ליה אמר לה לכה אמרה ליה רבי יהושע
בן חנינא קיריהו אמר ליה אמאי אמרת לה הכי אמר ליה רבי חנינא אמר ליה והא איבא שפירי דבגדרי

מספר רוב ולא כל נכרות ארי עייס וכו' כסם הרפין. ימי ריטאי: [ב] כבתי נוסף
במספר: [ג] ובה ברבא (גלית). ובה כבתי דרמי: [ד] חמא בר חנינא: [ה] כבתי נוסף
[ז] כבתי: [ח] ובה ברבא (בבבבת) התיאס כתיב התיא: ובה: [י] ובה: [יא] חמא בר חנינא: [יב]
אלא שחושאין שנאמר ובה טעמו: [יג] בדרסי אלס כסם חסר התיאס: ואל עול אלא
רמי: [יד] ובה התיא אה: [טו] ובה התיא: [טז] ובה התיא: [יז] ובה התיא: [יח] ובה התיא: [יט]
אמר (גלית): [כ] ובה התיא: [כא] ובה התיא: [כב] ובה התיא: [כג] ובה התיא: [כד]
והכסם שמונה דקיסר: [כה] בדרסי ובה התיא: [כז] ובה התיא: [כח] ובה התיא: [כט]
כי לר' רובא (מפי): או סדל' אם עמיתו התיא: [ל] ובה התיא: [לא] ובה התיא: [לב]
נכסם אתא: [לג] ובה התיא: [לד] ובה התיא: [לה] ובה התיא: [לו] ובה התיא: [לז]
[לח] ובה התיא: [לט] ובה התיא: [מ] ובה התיא: [מא] ובה התיא: [מב] ובה התיא: [מג]
[מד] ובה התיא: [מה] ובה התיא: [מו] ובה התיא: [מז] ובה התיא: [מח] ובה התיא: [מט]
[נ] ובה התיא: [נא] ובה התיא: [נב] ובה התיא: [נג] ובה התיא: [נד] ובה התיא: [נה]
[נו] ובה התיא: [נז] ובה התיא: [נח] ובה התיא: [נט] ובה התיא: [ס]

תננות הב"ה

(א) גבי אלה בני עשתי
שפלה עליו כמלמה ליה
כי כלי משפט אמר ליה
אי כלי משפט אמר
בבאני דמי מנהא אמרה
ליה כמלל דשפלה
אמר ליה כי עי כמאני
דפחרא ואבך כמאני
דפחרא אמר ליה ליה
נמלי ינמי אמר ליה כגון
אמון דשפלות מנה:
טרי דרשי ד"ה (הכס)
בגין כמסר: חמית
וגין ק"ל רשעים:
עשתיסין
(ב) דרבי
שפלה דכתיב אשר
טאלנו מתרגם סי גליל:
(ג) דרבי טעו סי אמר
(ד) (ממלי מורק) חמית
וגין ק"ל דברי מורה:
(ה) דרבי טעלס סי מים
יין וחלב כלא כסף ו:
מורה (ו) חיים טעו:
(ז) דרבי כממות סי
(ח) דפחרא חסיד וחסיד
קמרי אל' אי בה
מלחה את כרי בשחוק
אמר: (י) דרבי סי חיל
הוי סי אמר ליה כי
הדיני דין מלחה:
(יא) תוב דרבי לי הו
(יב) סי חיל הו שאלס:
ק"ל וכלאי דשפלה טעל
מקמריס דשפלה ודני
מכחסי ליה מרשי
קמיל:

גליון הש"ס

ממשי גבי כל השבוע
בתורה לשפלה ענה
דף מס ט"ז: ומה ש
את דת וכו' וזה
אימת החכם מנרס
נכסם רבא סי:

ליקוטי רש"י

תורה אור השלם
א) ערף כמטר לקחי
הול' כמל אמרתי
לרשעים עין חיים
(ב) רבי חיים עין חיים
והיינו דאמר רבי יוסי
בר חנינא מאי דכתיב
עין חיים היא למחויקים
בה ואומר רפאות תהי
לשרך ואומר: כי מוצאי
מצא חיים וכל העוסק
בתורה שלא לשמה
נעשית לו אם המות
שנאמר יערף כמטר
לקחי ואין עריפה אלא
הריגה שנאמר וערפו
שם את העגלה בנהל
אל ר' רימיה לר' זידא
ליתי מר ליתני אל' חלש
לבאי ולא יכולנא לימא
מר מילתא דאגרתא אל'
הכי אמר ר' יוחנן מאי
דכתיב כי האדם עין
השדה וכי אדם עין
שדה הוא אלא משום
דכתיב כי ממנו תאלל
וזוהו לא תלמה וכתיב
אותה תשחית וכרת
הוא כיצד אם ת"ח הגון
הוא ממנו תשחית
ואזוהו לא תכרת ואם
לאו אזוהו תשחית וכרת

תורה אור השלם

א) ערף כמטר לקחי
הול' כמל אמרתי
לרשעים עין חיים
(ב) רבי חיים עין חיים
והיינו דאמר רבי יוסי
בר חנינא מאי דכתיב
עין חיים היא למחויקים
בה ואומר רפאות תהי
לשרך ואומר: כי מוצאי
מצא חיים וכל העוסק
בתורה שלא לשמה
נעשית לו אם המות
שנאמר יערף כמטר
לקחי ואין עריפה אלא
הריגה שנאמר וערפו
שם את העגלה בנהל
אל ר' רימיה לר' זידא
ליתי מר ליתני אל' חלש
לבאי ולא יכולנא לימא
מר מילתא דאגרתא אל'
הכי אמר ר' יוחנן מאי
דכתיב כי האדם עין
השדה וכי אדם עין
שדה הוא אלא משום
דכתיב כי ממנו תאלל
וזוהו לא תלמה וכתיב
אותה תשחית וכרת
הוא כיצד אם ת"ח הגון
הוא ממנו תשחית
ואזוהו לא תכרת ואם
לאו אזוהו תשחית וכרת

תורה אור השלם

א) ערף כמטר לקחי
הול' כמל אמרתי
לרשעים עין חיים
(ב) רבי חיים עין חיים
והיינו דאמר רבי יוסי
בר חנינא מאי דכתיב
עין חיים היא למחויקים
בה ואומר רפאות תהי
לשרך ואומר: כי מוצאי
מצא חיים וכל העוסק
בתורה שלא לשמה
נעשית לו אם המות
שנאמר יערף כמטר
לקחי ואין עריפה אלא
הריגה שנאמר וערפו
שם את העגלה בנהל
אל ר' רימיה לר' זידא
ליתי מר ליתני אל' חלש
לבאי ולא יכולנא לימא
מר מילתא דאגרתא אל'
הכי אמר ר' יוחנן מאי
דכתיב כי האדם עין
השדה וכי אדם עין
שדה הוא אלא משום
דכתיב כי ממנו תאלל
וזוהו לא תלמה וכתיב
אותה תשחית וכרת
הוא כיצד אם ת"ח הגון
הוא ממנו תשחית
ואזוהו לא תכרת ואם
לאו אזוהו תשחית וכרת

פנים יפות

לא"ח 1234567

0234567

השלם

על התורה

והוא חלק שלישי מספר

אשר החכמה
אשר החכמה

הפלאה

למרנא ורבנא, רבן של כל בני הגולה, הגאון האמיתי, אור עולם, אביר
הרועים, מאור הגולה, בוצינא קדישא, החסיד המפורסם, קדוש ישראל

רבינו פינחס הלוי איש הורוויץ וצללה"ה

אשר שפט את ישראל והרביץ תורה לתלמידים

בק"ק וויטקוב ולעחוויץ ופראנקפורט דמיין

מחבר ספרי הפלאה על מסכתות הש"ס והידושי שו"ע, ספר כתובה

על מס' כתובות, וספר המקנה על מס' קדושין, שבת אחים ונתיבות

לשבת על אבן העזר, ושו"ת גבעת פנחס, ועוד חיבורים יקרים

חלק ראשון

ספר בראשית

יוצא לאור בהוצאה חדשה מתוקנת ומבוארת

בעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת השמיטה תשס"ח לפ"ק

(התוארים הם מנוסח ההסכמות)

יש להבין, על פי מה שאמרו חז"ל (יומא כח):
 מימי אבותינו לא פסקה ישיבה מהם,
 אברהם זקן ויושב בישיבה, שנאמר ואברהם
 זקן. ואמרו חז"ל (אבות ה, א) איזהו חכם
 הלומד מכל אדם. ואמרו עוד (תענית ו).
 מתלמידי יותר מכולם.

ענינו הוא, לפי שאמרו חז"ל (עירובין מו:): לאו
 מכל אדם זוכה ללמוד, מפני
 שהתלמידים נשמתם נאצל משרשם, שהוא
 נשמת הרב המלמד אותם, ואי אפשר לו לקבל
 החכמה אלא מצינור שהוא שורש נשמתו. הרי
 כשרצון השי"ת להשפיע לתלמידים לכל אחד
 חלק חכמתו, הוא משפיעו דרך הצינור, שהוא
 שורש נשמת החכם, הרי שבשבילם הוא מקבל
 חכמה כדי להשפיע להם.

וזדו שאמרו שלומד מכל אדם, שהוא מקבל
 מכל התלמידים, שעל ידם הוא מקבל
 חכמה להשפיעם. והוא ענין שתיקנו חז"ל
 בסדר התפלה, שאומר כל אחד והאר עינינו
 בתורתך, אף לפני אדם ששכלו קצר מלהבין
 זולת המשפיע להם, מכל מקום הם מתפללים
 שיאר עיני חכמים, כדי שיוכלו לקבל כל אחד
 ממנו כפי חלקו.

ומשמע לרבינו, שאחר שקנאה אברהם באמת
 נתייקרה והיתה שוה כפלים. אלא שהיה מקום
 לעפרון לבוא עליו בטענת שקר שכך היתה שוה גם
 לפני שקנאה. וטענתו זו הפסיד ע"י שלקח קנטורין,
 כדמפרש רבינו ואזיל. כה ע"ש ברא"ש ובטור
 חו"מ רכ"ז סעיף מ' ובסמ"ע סק"נ שפסקו כן
 דבפלגא ממש יש בו אונאה. כו היינו לפי
 משמעות רש"י כאן בתומש שקנטורין הם שקלים
 יתירים במקצת מסתם שקלים (דלא כמ"ש בב"מ
 ובכורות, הובא בהערה כ). ושאמרו שהיה שוה
 כפלים, היינו לפי סתם שקלים. וכיון שקיבל קצת
 יותר מפלגא הרי נתאנה פחות מפלגא, והפסיד טענת
 ביטול מקח. כז שחסרו הכתוב וי"ו, להורות על
 חסרון האונאה מפלגא, או על חסרון השרה מעמו,
 שלא תחזור אליו ע"י טענת ביטול מקח.

איתא במדרש (ילקוט"ש קב; וע' ב"ר נח ז), נבהל
 להון [איש] רע עין (משלי כח, כב),
 זה עפרון שלקח ממנו קנטורין, ולא ידע כי
 קסר יבואנו (שם), שעפרון חסר כתיב. כ"ב יש
 לפרש על פי פשוטו, שעפרון חסר גימטריא
 רע עין. כ"ב

ועל דרך הדרוש יש לומר, משום דאיתא
 במדרש (שם ח) ויקם שדה עפרון אשר
 במכפלה, שהיתה שוה כפלים. כ"ב ולפי זה היה
 עפרון יכול לטעון אחר כך שהיה מקח טענת,
 דאף על גב דקיימא לן (ב"מ נו.) אין אונאה
 לקרקעות, היינו עד פלגא, וכיון שהיתה שוה
 כפלים ביטול מקח יש להן, כדקיימא לן בפרק
 הזהב (שם נו.). כ"ב אבל כיון שלקח ממנו קנטורין
 הוי ליה פחות מפלגא, כ"ב והיינו דכתיב ולא
 ידע כי קסר יבואנו. כ"ב

כד (א) ואברהם זקן בא בימים [וה']
ברך את אברהם
בכ"ל]. איתא במדרש (רבה נט, ה), אברהם היה
 מברך את הכל וכו', ומי מברך את אברהם,
 הקב"ה.

לאחוזת קבר מאת בני חת (שדקדק רבינו לעיל),
 דהיינו שלא היו יכולים לערער על המקח.
 כב לשון המדרש, נבהל להון איש רע עין, זה עפרון
 שהכניס עין הרע בממונו של אברהם, אמר אי את
 בעי למיתן ארבע מאה קנטורין דכסף וכו' את יכיל
 יהיב לי, ולא ידע כי חסר יבואנו, שחסרו הכתוב
 וי"ו שנאמר וכו'. כג כדאיתא בבעל הטורים ובגור
 אריה (פסוק טז). כד לשון המדרש, ויקם שדה
 עפרון, דהות נפילא וקמת וכו', שדה עפרון אשר
 במכפלה, מלמד שנכפלה בעיני כל אחד ואחד.
 ופרש"י, מלמד שנכפלה לעיני כל אחד ואחד, שכולן
 היו סבורים שעדיין כפלים היא שוה ממה שנתן בה
 אברהם, ויקם דהות נפולה וקמת, עד עכשיו היתה
 נפולה ולא היתה חשוכה בעיניהם משתבעה אברהם
 נתייקרה בעיניהם. וכעיו זה פירשו שאר מפרשים.

21

ופירשנו בזה מה שאמרו איזהו חכם הלומד מכל אדם, דהיינו אף שחכמם משפיע לתלמידיו, מכל מקום כיון שהוא מקבל חלקי תלמידיו כדי להשפיע להם, הרי הוא כאלו לומד מהם. והוא כענין מה שאמרו חז"ל (ויק"ד לד, ח) יותר ממה שעשיר עושה עם העני עני עושה עם העשיר, כי העשיר מקבל כל חלקי העניים כדי לפרנסם. ומה שאמרו יותר, מפני שמה שהוא משפיע לעניים הוא גלוי לעין כל, אבל מה שעניים משפיעים לעשיר הוא מתן בסתר, שאינו יודע ממי מקבל ולמי נותן, שהיא הצדקה המובחרת כמו שכתב הרמב"ם ז"ל (פ"י ממהנעט עניים ה"ח). וכן הוא בחכם הלומד עם תלמידיו, כי חלקי החכמה הראוי לתלמידיו הוא מקבל להשפיע להם. ^ל

[פתיחת המקנה מר]

[במקום אחר כתב רבינו]

מצינו ששכר הגמול המלמד את חברו תורה [ש]חשי"ת משפיע לו חכמה, וכמו שאמרו מתלמידי יותר מכולם. וכן בהפכו העונש הוא במיעוט החכמה, וכמו שאמרו חז"ל (תמורה מז.) בפסוק עשיר ורש נפגשו, ומפורש בחידושינו בפסוק **ואברהם זקן בא בימים** וה' **ברך את אברהם בכל**, שדרשו חז"ל שהיה זקן ויושב בישיבה, שעל ידי כן בירך ה' אותו בחכמה העליונה הכוללת הכל. ופירשנו בזה מה שאמרו חז"ל איזהו חכם הלומד מכל אדם, אף על פי ששם חכם הוא מורה שהוא מלמד לאחרים, מכל מקום נקרא לומד מכל אדם, שהוא מקבל מהם, שעל ידם הקב"ה משפיע לו חכמה. [המקנה קדושין ל.]

וכשהחכם אינו משפיע לתלמידים, עונשו הוא שחכמתו מסתלקת, כמו שאמרו חז"ל (תמורה מז.) כ"ה והטעם, כיון שנסתם הצינור ממילא נסתם השורש החכם שמקבל ממנו. ואמרו חז"ל (סנהדרין צא:) כל המונע הלכה מתלמיד אפילו עוברים שבמעי אמן מקללין אותו, והטעם, כיון שנסתם השורש ^{הוא} נשמת החכם הכוללת כמה נשמות, ממילא עוברים שבמעי אמן שאמרו חז"ל (נדה ל:) שמלמדין אותן במעי אמן כל התורה, מכל מקום ^{בגן} שנסתם השורש שהוא נשמת החכם, ממילא גם הם אינם יכולין לקבל כראוי, כיון שנשמתן משורש נשמת החכם, וזהו שאמרו אפילו עוברים שבמעי אמן מקללין. ויבואר עוד בפרשת כי תשא בפסוק ^{אוצר החכמה} **והביטו אחרי משה ע"ש. כט**

ובזה מובן, שאברהם שהיה יושב בישיבה ומשפיע להם, וזהו עיקר הברכה שנתברכו בו, שקיבל הוא כל חלקי החכמה הראוי להם, והיינו דכתיב וה' ברך את אברהם בכל.

[במקום אחר כתב רבינו]

אמרו חז"ל מתלמידי יותר מכולם, והטעם הוא, ^{אוצר החכמה} כי אמרו חז"ל לא מכל רב אדם זוכה ללמוד, אלא מחכם שהוא משורש נשמתו, והחכם הוא מקבל כל חלקי התורה של תלמידיו ומשפיע לכל אחד חלקו, כמו שכתבנו בחידושי תורה בפסוק **ואברהם זקן בא בימים**, שאמרו חז"ל זקן ויושב בישיבה, זוכה להשפיע לתלמידיו להנחיל לכל אחד חלקו בתורה, והיינו דכתיב וה' ברך את **אברהם בכל**, שהוא היה צינור שקיבל כל חלקי התורה של תלמידיו להשפיע לכל אחד חלקו.

לזה עושה אותו חכם. כט ע"ש בפסוק ודיבר ה' עם משה פנים אל פנים (לג, יא), ובפסוק כי לא יראנו האדם וחי (לג, כ). וע' כפי משפטים (כב, כד), וכפי אמור (כא, ח), ובפתיחת הפלאה (כט-ל). ל ועיין מה שכתב רבינו בזה כפי וחי (מט, יג) באורך.

כח ר"ש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה' (משלי כט, יג), בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו ואומר לו למדני תורה, אם מלמדו מאיר עיני שניהם ה', ואם לאו עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה' (שם כב, ב), מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טיפש, טיפש

לעוד

איתא במדרש שם (ב"ר נט, ו), יש זקן בימים ואינו בזקנה, בזקנה ואינו בימים, אבל אברהם זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה. ענינו הוא, כי ימיו של אדם קצובים, ואמרו חז"ל (זוהר ויחי רכד.) כי בשעת הדין צריך ליתן דין וחשבון על כל יום מה שהיה קצוב לו לתקן בכל יום ויום. לא ויש לפרש בזה מה שאמר שלמה המלך ע"ה (קהלת יב, א) עד אשר לא יבואו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ, והוא ימים ושנים שעברו בלי תיקון, והם ימי [ה]רעה, שצריך ליתן חשבון עליהם בשעת הדין. לא* ובזה מובן מה שתיקנו בתפילה שלפני תהלים, ואל תקחני מעולם הזה קודם זמני עד מלאת שבעים שנה באופן שאוכל לתקן אשר שחתתי. ולכאורה יפלא,

וכי מי שזקן כבר שבעים שנה לא יאמר כן. ומה זה באופן וכו'. אך המובן בזה, שמי שעבר כמה ימים ולא תיקן בהם, הוא זקן בלא ימים, וצריך לעשות תשובה ולהשלים בעסק התורה וישים לילות כימים יותר מן המחויב. וזהו שאפילו מי שהוא זקן מבקש, שיאריכו ימיו שישוב בתשובה וישלים אשר שחת בביטול תיקונם. וזהו שאמרו באברהם שהיה לו ימים נגד הזקנה. L

(ב) ויאמר אברהם אל עבדו וגו'. אף דיצחק היה גדול, על כרחין אברהם היה שלוחו של יצחק, וכענין שאמרו חז"ל בקידושין דף מ"ה (ע"ב), דאף דלא חציף אינש למעבד לאבוה שליח, אפילו הכי דלמא ארצויי ארצי קמיה. לב

ליה ברא מתמת כסופא, ומסתמא הוה ליה שלותיה. ונפסקו ב' הפירושים בטוש"ע סי' ל"ה סעיפים ד' ה', והיינו דהשקו"ט דהגמ' שם הוא רק אם חיישינן דלמא ארצויי, אך אם אכן היה כן דארצי קמיה לפי כל אחד מהפירושים הרי זו מקודשת. אמנם אין זה ברור לכו"ע, ע' ברמב"ן ור"ן שם מה שצדדו בדעת הרי"ף, ובח"מ שם (סקי"ב) בדעת הרא"ש. וכן על אופן פי' הרמ"ה למד בב"י שהרא"ש חולק, ובדרישה הביא שרש"ל חולק. ובתי' רבינו שם (סק"ח) כתב בטעם החולק לפירוש א', כי יש לפרש הגמ' ודלמא ארצויי ארצי קמי האב שחפץ באשה זו, ונחרצה לו האב ואמר בפניו שיקדשנה לו, דאין בזה חציפות כיון דנעשה לו האב מעצמו שליח, ובזה ודאי הוי קידושין כיון שגלה לו האב שיקדשנו לו עכ"ל. (אמנם לכאור' זהו רק אם ננקוט להלכה כדעת הרמ"ה, כי להחולקים גם שם, אם הרצאת הבן שכתתלה לא מועיל, וכן שתיקה שעל אמירת האב, מהכ"ת ששניהם יחד יועילו). וכמו כן כתב שם רבינו לפירוש הרמ"ה, דאיכא לפרושי ודלמא ארצויי ארצי האב קמי הבן שהוא רוצה לקדש לו והשיכו הבן הן. (אמנם כבר כתב שם בדרישה שדעת רמ"ה שגם זה בכלל לא חציף אינש לשויי לאבוה שליח). ומעתה מה שהעמיד רבינו שליתות אברהם בגוונא דארצויי ארצי, הוא כאחד מב' האופנים הנ"ל לכל אחד מאי דסבירא ליה לדינא. (ואבל להחולקים

לא ז"ל הזוה"ק, בכל יומא ויומא כרוזא נפיק וקרי ולית מאן דישגת, דתניא אינון יומין דבר נש כד אתברי בההוא יומא דנפק לעלמא כלהו קיימין בקיומיהו, ואזלין וטאסין בעלמא נחתין ואזהרון לבר נש כל יומא ויומא בלחודוי, וכד ההוא יומא אתי ואזהר ליה ובר נש עביד בההוא יומא חובא קמי מאריה ההוא יומא סליק בכסופא ואסהיד סהדותא וקאים בלחודוי לבר וכו', ווי לההוא בר נש דגרע יומוי קמי מלכא קדישא ולא שביק לעילא יומין לאתעטרא בהו בההוא עלמא ולא תקרבא בהדיהו קמי מלכא קדישא, תא חזי כד קריבו אינון יומין קמי מלכא קדישא, אי הוא זכאה האי בר נש דנפיק מעלמא סליק ואעל באינון יומין ואינון לבושי יקר דמתלבשא ביה נשמתיה ואינון יומין הוו דזכה בהו ולא חב בהו וכו', תא חזי באברהם דזכה מה כתיב בא בימים, משום דזכה, כד אסתלק מהאי עלמא באינון יומין ממש דיליה עאל ואתלבש בהו ולא גרע מההוא לבוש יקר כלום, דכתיב בא בימים. לא* ולזה אמר עד אשר לא יבואו וגו', כי הם באים עם האדם בשעת הדין, כדברי הזוה"ק שבהערה דלעיל. לב ופרש"י דלמא ארצויי ארצי בן קמיה אביו וגילה לו דעתו שהוא חפץ בה, והאב נעשה לו שליח מאליו, וזכין לאדם שלא כפניו. והרמ"ה (הובא ברא"ש וטור סי' לה) פירש, דלמא ארצויי ארצי האב מילי קמיה למיהוי ליה שליח לקדשה ליה. ושתיק

אור"ח 11234567

אור"ח 11234567

אוצר החכמה

אוצר החכמה

פעל המשניות

בעזוהשי"ת

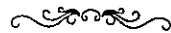
ספר

יד שלום

על התורה

חלק ראשון

בראשית - שמות

חידושים וביאורים, על פרשיות השבוע נאמרים
אשר חנני ה' בחמלת ה' עלי בזכות אבותי נבנ"מ ולל"ה

ישכר דוב פריעדמאן

שנת תשס"ד לפ"ק

חיי שרה

74

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה. פירש"י שני חיי שרה, כולם שוין לטובה. ודקדקו המפרשים מה הוסיף רש"י לזוה, אחר שכבר דרש מקודם ב"ק' ב"ב כ"י ב"ל חטא, גם יש לדקדק היאך אפשר להשוות את כל השנים, והלא אדרבה דרך הצדיקים שכל זמן שמזיקנים הם מתעלים ביותר בעבודת ה', ואינו דומה עבודתם בימי זקנותם לעבודת ימי ילדותם.

ב) במדרש רבה (פ"ח ס"א) איתא ויהיו חיי שרה, ה"ה"ד (מהל"ס לו י"ח) יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה, יודע ה' ימי תמימים זו שרה שהיתה תמימה במעשיה, אמר רבי יוחנן כהדא עגלתא תמימה. והוא תמוה מה שדימה תמימותה של שרה אמנו לעגל.

ג) עוד איתא במדרש (ש"ס ס"ג) רבי עקיבא היה יושב ודורש והצבור מתחננים, בקש לעורר, אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא תבא אסתר שהיתה בת צמה של שרה שחיתה קכ"ו, ותמלוך על קכ"ו מדינות. ויש להבין מדוע עוררין דוקא בדרוש הזה.

ויתבאר בהקדם דברי בעל העיקרים (מאמר ג פרק כח) הנה כמה וכמה מלכות שצמחה הם משפטים שכליים שהשכל מחייב אותם, כמו הדינים שבין אדם לחבירו גניבה וגזילה ואונאה וכדומה, אמנם עיקר שלימות הנפש מהמשפטים האלו, אינו מלך עולם עשייתו, כי אם מפאת המחשבה שמתחבב שמקיים בן מכת מצות ה' ולא מפני ששכלו

מחייב בן, כי באמת יש גם צמטפטים אלו טעמים נעלמים מעין כל חי, ונריך האדם לשבר הטבע לבלי להתכוין בהם להנאתו ולטובתו כי אם לשם שמים, עכ"ד.

והנה צבחינה זו הנריך צבני יששכר (סיון מאמר ה' אות כג) והוסיף כי יש חסרון גדול אם עושה המצוות מלד שהשכל מחייב, כי כל דבר הנעשה על פי יסוד שכל האנושי, יוכל להיות סוף וקץ לדבר כיון שהוא מפאת שכל האנושי שיש לו תכלית, והנה הוא בצבחה שצבחה זמן מן הזמנים יבא ח"ו לעבור את פי ה', ועל פי זה פירוש הכתוב (מהל"ס ק"ט א) אשרי תמימי דרך ההולכים בצורת ה', וקשה וכי יש תמימי דרך שאינם הולכים בצורת ה', אך להג"ל יובן דודאי יש מי שמחמם דרכיו על פי השכל אבל בקל יפול הנופל והוא בצבחה שיעבור את פי ה', והנה אשרי הוא מלשון חוזה ככתוב (ישעיה א' י"ז) אשרו חומץ, והו שאמר אשרי תמימי דרך פי חוקף וחוקק ויסוד מוסד יהיה לתמימי דרך, ההולכים בצורת ה' אשר תמימותם הוא מפאת מה שזוה הש"י בצורתו, מה שאין בן מי שמחמם מעשיו מלד שכלו אינו צמח על החוקק ויסוד מוסד לעולם, כיון ששורש הדבר מוסד על פי שכל האנושי, עכ"ד.

ובעתה יש לומר דכשהאדם מקיים המצוות מלד ששכלו מחייבו לעשותם, אז עבודתו בימי חייו אינם שוין, כי בימי נעוריו כששכלו עודנו חלש ובלתי זך עדיין אינו מבין הכל, ועל בן אינו מקיים כל המצוות דהרי הוא עושה רק כפי מה ששכלו אומר לו, ורק אח"כ

ה"פ יתח ונרח שלא ראה מאת ודוע סיון, ן כל קיים דעת אחר, אדם עלות ואדם ממנו שלא י"ש. יהיה הגדיל יתורה נריך יי גס פרי יי לא לממה רה"ס נסיון לומר ות ה' וס.

כשמגיע לבן ארבעים לבינה ושכלו נודק ומצין הכל לאשורו אזי הוא עושה כל המצוות, מה שאין כן מי שמקיים מצוותיו ית' מפאת מה שזוה"ה, הרי הוא עושה הכל אף בימי נעוריו כשעדיין אינו מצין הכל, ונמצא דכל שנותיו חמימין המה.

וזה שדרש רש"י"ל והוסיף שני חיי שרה כולן שוין לטובה, שצא לדרוש במעלותה של שרה אמנו כי אף שבדאי השיגה טעמי המצוות וסודותיהם, בכ"ז לא היתה מקיימת רק מפאת מה שזוה"ה ולא מפאת שכלה, וזה שצא הכחוב לרבות שני חיי שרה כולן שוין לטוב, לרבות שאף בימי נעוריה עשתה מצוות ה' בשלימות, מכיון שעשתה המצוות בחמימות מלד אמונה פשוטה ולא מפאת השכל, ועל כן אף בימי נעוריה היתה מקיימת את כל מצות ה'.

ובזה יובנו דברי המדרש יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה, שאם האדם עושה המצוות בחמימות מפאת מה שזוה"ה השי"ת צמורתו, אז לעולם תהיה נחלתו צמורת ה' ויקיים בכל עת המצוות אף במקום שאין שכלו מחייבו, משא"כ העושה על פי שכלו בקל יפול הנופל, כי הרי הוא עושה רק עד ששכלו מגעת, ועל זה דרש ר' יוחנן זו שרה שהיתה תמימה צמעטיה כהדא עגלתא תמימה, היינו כמו שהעגל הולכת בחמימות אחר אמה, כך שרה אמנו הלכה בחמימות אחר הקב"ה לקיים מצוותיו ולא מפאת ששכלה היתה מחייבת כן.

ובזה יבואר דברי המדרש רבי עקיבא היה יושב ודורש, היינו שדרש דברי תורה ומצוות שצריך לקיים המצוות מפאת מה שכחוב צמורה ולא מפאת השכל, והציבור מתנמנם לפי שהם השתוקקו לקיים המצוות מפאת השכל והשגחם הרמה, לזה ציקש לעוררן ואמר להן

מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז מדינות, אלא תצוא צח צחה של שרה אמנו שחיתה קכ"ז שנים ותמלוך על קכ"ז מדינות, ולכאורה הא"ך קבלה אסתר שכר על כל שנותיה של שרה אמנו הלא אינו דומה לעושה מצוות בימי הנעורים לימי הזקנה, שהרי תלמידי חכמים כל זמן שהם מוסיפים דעתן מתיישבת עליהם (קנים פ"ג מ"ו), וכמו כן שרה אמנו הרי בודאי בימי זקנתה עשתה המצוות בשלימות יותר, אלא עכ"ח שעשתה המצוות מפאת מה שכחוב צמורה ולא מפאת השכל, ואם כן כל ימיה שוין לטובה ושפיר קבלה אסתר שכר על כל שנותיה של שרה אמנו. ל

★

7 עוד יתבאר מאמר המדרש, רבי עקיבא היה יושב ודורש והציבור מתנמנם, בקש לעוררן, אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא תצא אסתר שהיתה צח צחה של שרה שחיתה קכ"ז, ותמלוך על קכ"ז מדינות. ויש להצין מדוע עוררן דוקא בדרוש הזה, גם מהו השייכות משנות חייה של שרה למלכותה של אסתר.

(ב) ויהיו חיי שרה וגו'. איתא במדרש רבה (פנ"ח ס"ב) ויהיו חיי שרה, ה"ד (מהלים לו יח) יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה. וצריך ביאור.

ויל"פ על פי מה שכתב ההפלאה צפנים יפות (בפרשתן) לבאר דברי חכמינו ז"ל (אבות פ"ד מ"א) איזהו חכם הלומד מכל אדם, ועוד אמרו (מעניית ז) הרבה למדתי מרבותי ויותר מחבירי ומתלמידי יותר מכולם, לפי שאחז"ל לאו מכל אדם זוכה ללמוד מפני שהתלמידים נשמחים נאלץ משרשם שהוא נשמת הרב המלמד אותם, ואי אפשר לו לקבל החכמה אלא מצינור

שהוא שרש נשם לתלמידים לכל דרך הצינור ש שבצבילם הוא וזה שאמרו של התלמידים שני להשפיעם, וכש עונשו הוא שני והטעם כיון השורש החכמה

וזה כוונת דב עקיבא יז וכדי לעוררם א חכמה לדרוש לו משפיעים לו המעיין ולא יה פתח פיו בכתו לדבריו שכל כו כי אסתר המלכה והתכלית היה לישראל, ואי לל היתה מולכת ע שחיתה וארכה זה ג"כ כדי לה יתחק, וזה ראוי צהרצ הלומד ממנו כח ההשג וצוה עוררם לל

וזה שדרש הב ימי תמימי לעולם יתפרש שנחלתם ומחמת צעבור שישיפיע הרב מקבל החכ

28

7 ואו יאמר צביאור דברי המדרש, רבי עקיבא היה יושב ודורש והצבור מתחננים, בקש לעוררן, אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא חצא אסתר שהיתה בת צתה של שרה שחיתה קכ"ז, ותמלוך על קכ"ז מדינות. גם מהו השייכות משנות חייה של שרה למלכותה של אסתר, גם יש לדקדק מ"ש שהיה יושב ודורש מאי נפק"מ אם ישב או עמד. גם המדרש ויהיו חיי שרה, הה"ד יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה. ולריך ציאור.

3) עוד איתא במדרש רבה (פ"ח ס"ה) ואברהם זקן בא צימים, הה"ד (תהלים מה א) יפיפית מצני אדם הולך תן בשפתותיך וגו'. נתייפית בעליונים נתייפית בתחתונים על כן צרכך אלהים לעולם, וה' צרך את אברהם בכל. וי"ב.

ובקדריים לבאר מה שכתב המגן אברהם (סימן רכ"ה סק"ד) מצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשה בנו צר מצוה כיום שנכנס לחופה. וי"ב מה שמדמה סעודת הבר מצוה לסעודת נישואין ולא לשאר סעודות מצוה.

ואמרת (בסעודת הבר מצוה של נכדי היקר ה"ב אברהם צבי ויגער י"י) על פי דברי הישמח משה (פ' חרומה) כי יש צ' מדריגות בישראל, הא' האנשים העובדים ה' בשעת תורה ותפלה, אצל בשעה שעוסקים בצרכי עולם הזה כגון משא ומתן ואכילה, אין להם שכל לעבוד צוה גם כן להצורא צ"ה, ומדריגה השניה הוא שכל מעשיהם לשם שמים, וכדאיתא בשלתן ערוך (אורח חיים סימן רל"א), אמנם לאו כל מוחא סביל דא שיהא הידים עסקניות ומחשבותיו חכמניות, והנה מציינו בגמרא (מגילה כא:) אף דתרי קלא לא משחמנו, מכל מקום צהלל וצמגילה אפילו

שהוא שרש נשמחו, הרי כשראון השי"ת להשפיע לתלמידים לכל אחד חלק חכמתו היא משפיעו דרך הצינור שהוא שורש נשמת החכם, הרי שבצבילס הוא מקבל חכמה כדי להשפיע להם, וזהו שאמרו שלומד מכל אדם שהיא מקבל מכל התלמידים שעל ידם הוא מקבל חכמה להשפיעם, וכשהחכם אינו משפיע לתלמידים עונשו הוא שחכמתו מסתלקת כמו שאחז"ל, והטעם כיון שנסתם הצינור ממילא נסתם השורש החכמה שמקבל ממנו, עכתו"ד.

וזה כוונת דברי המדרש בשעה שהיה רבי עקיבא יושב ודורש והציבור היה מתחננים, וכדי לעוררם אמר להם כי כל מה שנותנים לו חכמה לדרוש לרבים הוא רק בזכותם כי בצבילס משפיעים לו חכמה וצינה ואלמלא הם יושב המעיין ולא יהיה לו השפעת החכמה, על כן פתח פיו בחכמה כדי לעוררן, והציב ראיה לדבריו שכל כוחו הוא רק בצבילס, וראיה לזה כי אסתר המלכה היתה מולכת על קכ"ז מדינות והתכלית היה כדי שיוצמח מזה טובה וישועה לישראל, ואי לא היו נריכים לישועה בודאי לא היתה מולכת על קכ"ז מדינות, וכן שרה אמנו שחיתה וארכה ימיה כל כך עד קכ"ז שנים היה זה ג"כ כדי להעמיד הכלל ישראל ולהוליד את יצחק, וזה ראיה למה שאמר להם דכן הדבר צהרב הלומד שאם אין שומעין לו אזי נפקק ממנו כח ההשפעה כי כוחו הוא רק על ידם, וצוה עוררם לשמוע את דרשמו.

וזה שדרש המדרש והסמיך הכתוב יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה, כי לעולם יתפרש מלשון תבל ומלואה, היינו שנחלתם וחכמתם של הצדיקים הוא לעולם היינו צעבור שיספיעו לעולם לרצון ותלמידיהון, כי הרב מקבל החכמה רק כדי להשפיע לתלמידיו.

★

ות, כ"ז, איך, מנו, רים, והם, י"ז, תה, י"ח, ולא, וצה, של

היה, קש, שבע, יתה, על, וקא, של

רבה, והלים, היה.

יפות, אבות, ועוד, יותר, חז"ל, ידים, למד, יינור